

SAMFUNNSØKONOMENE

NR. 7 • 2011 • 125(65). ørgang

SAMFUNNSØKONOMEN

Steinar Holden

FOTBALL-VM PÅ BETAL-TV

Geir Asheim

NYTTEDISKONTERING

Geir Asheim

INTERNASJONALE PRISER TIL
AGNAR SANDMO OG MICHAEL HOEL

Rasmus Storm

PROFESIONELLE FODBOLDKLUBBER I
EUROPA

Arild Sæther og Ib E. Eriksen

JACOB AALL – NORGES FØRSTE
STATSØKONOM

SAMFUNNSØKONOMEN

- ANSVARLIG NUMMERREDAKTØR
Henrik Lindhjem · henrik.lindhjem@vista-analyse.no
- REDAKTØRER
Rolf Jens Brunstad · rolf.brunstad@nhh.no
Torberg Falch · torberg.falch@svt.ntnu.no
Henrik Lindhjem · henrik.lindhjem@vista-analyse.no
- RÅDGIVER
Jannicke Helen Monsen
jhm@samfunnsokonomene.no
- UTGIVER
Samfunnsøkonomenes Forening
Leder: Frode Lindseth
Generalsekretær: Ragnar Ihle Bøhn
- ADRESSE
Samfunnsøkonomenes Forening
Stortingsgata 22
Postboks 1917, Vika
0124 Oslo
Telefon: 22 31 79 90
Telefaks: 22 31 79 91
post@samfunnsokonomene.no

www.samfunnsokonomene.no

Postgiro: 0813 5167887
Bankgiro: 8380 08 72130

Mediaplan 2011

PUBLISERINGSATO	ANNONSEFRIST
NR. 8: 15. NOVEMBER	28. OKTOBER
NR. 9: 14. DESEMBER	28. NOVEMBER

Abonnenter i Norge må beregne 1-3 dager ekstra til postgang

PRISER		
Abonnement	kr.	1190.-
Studentabonnement	kr.	300.-
Enkeltnr. inkl. porto	kr.	170.-

ANNONSEPRISER (ekskl. moms)

1/1 side	kr.	6690.-
3/4 side	kr.	6040.-
1/2 side	kr.	5390.-
Byråprovisjon		10%

Opplag: 2550
Design: www.deville.no
Trykk: 07 Aurskog, 2011

Innhold

NR. 7 • 2011 • 125(65). ÅRG.

• AKTUELLE KOMMENTARER

Fotball-VM på betal-TV?

Av Steinar Holden

4

• FORSKNINGSNYTT

Nyttekonferanse selv om generasjoner blir behandlet likt

Av Geir B. Asheim

9

• UTMERKELSER

EAERE ærer Agnar Sandmo og Michael Hoel

Av Geir B. Asheim

11

• ARTIKLER

Professionelle fodboldklubber i Europa: Bløde budgetrestriksjoner i kapitalistiske økonomier?

Av Rasmus K. Storm

14

Jacob Aall – Norges første statsøkonom

Av Ib E. Eriksen og Arild Sæther

26

Samfunnsøkonomi i terrortid

Mediebildet i Norge har i høst vært sterkt preget av den grusomme terrorhendelsen 22. juli og markeringen av 10-årsdagen for terroranslaget mot New York. Mens vi selv står midt oppi bearbeidelsen av 22.juli og leter etter en fornuftig retning videre, har amerikanerne fått en viss avstand til 9/11. Det har gjort selvransakende studier mulig, som for eksempel boken «Terror, Security and Money: Balancing the risks, benefits, and costs of homeland security» av John Mueller og Mark Stewart, nylig utgitt på Oxford University Press. Forsatterne har gjort samfunnsøkonomiske vurderinger av amerikanske myndigheters sikkerhets- og beredskapspolitikk etter 9/11. Selv om de to terroranslagene i mange henseender er svært forskjellige, er det likevel noe vi kan lære av erfaringene fra USA? Spørsmålet er om den risikoreduksjonen en kan oppnå ved ulike tiltak er verdt det en må oppgi av andre velferdsgoder.

Med den optimistiske antakelsen at amerikanske tiltak siden 2001 har redusert terrorrisikoen med 45 prosent, beregner Mueller og Stewart at en per år måtte unngå ett terrorangrep med skadekostnader på 1 milliard dollar *annenhver dag*, eller *minst ett* terrorangrep av størrelsesordenen 9/11 *per år* for at de ekstra tiltakene skulle være kostnadseffektive. Det er selvfølgelig stor usikkerhet knyttet til slike beregninger, men selv med svært høye skadeanslag synes det klart at ressursbruken har vært uforholdsmessig stor, og prioriteringen mellom tiltak delvis fraværende. Det betyr at amerikanske myndigheter trolig har investert for mye i å redusere terrorrisikoen på bekostning av mer effektiv risikoreduksjon på andre områder (for eksempel trafiksikkerhet), og på bekostning av andre velferdsgoder som konkurrerer om de samme ressursene.

Hva er grunnen til dette? Både folk flest og myndigheter har problemer med å vurdere svært usannsynlige hendelser med store konsekvenser. Selv om antallet drepte 22. juli som andel av total befolkning var omtrent dobbelt så stort sammenliknet med 9/11, er det all grunn til å anta at sannsynligheten for å dø i en ny terrorhendelse i begge land fortsatt er tilnærmet lik 0. Et kjent fenomen påpekt

i atferdsøkonomiske studier er at når sterke følelser og mye frykt aktiveres, fokuserer en på hvor ille konsekvensene av en hendelse er, i stedet for på hvor liten sannsynligheten er, altså en slags «sannsynlighetsblindhet». En annen vanlig feil er å overvurdere sannsynligheten for gjentakelse. Det katastrofale utfallet får derfor stor innvirkning, og sammen med sterkt press og forventninger om at «noe må gjøres», er det fristende for politikere å overreagere og bevilge penger ukritisk etter et terrorangrep.

Så, hvordan kan en redusere velferdstapet knyttet til «sannsynlighetsblindhet»? Hvis ikke informasjon om reell risiko og offentlige beroligelser kan redusere frykten og normalisere atferd, bør myndighetene i valg av tiltak ikke bare ta hensyn til objektiv risiko, men også til hvordan folk oppfatter risikoen. Dette fordi frykten i seg selv er en samfunnsøkonomisk kostnad som ofte fører med seg ytterligere kostnader, for eksempel at folk unngår folkeansamlinger, offentlige transportmidler osv. Likevel bør tiltak som reduserer frykt avstemmes omfanget av problemet, og ikke anta de proporsjoner vi har sett i USA. I forhold til myndighetenes egen tendens til «sannsynlighetsblindhet», er det beste botemiddelet å ha institusjonelle kontrollmekanismer, som for eksempel krav om nytte-kostnadsanalyser før større tiltak settes i verk.

Det kan i gitte situasjoner også være grunner til å handle raskt og være føre-var uten at det er tid til inngående nyttekostnadsanalyser. Imidlertid bør dette normalt sett være unntaket, snarere enn regelen, og slike unntak bør begrunnes nøyne. Det er litt for tidlig å vurdere hvilke tiltak som på lengre sikt bør gjennomføres som følge av terroraksjonen i Norge. Dette er en av oppgavene for 22.juli-kommisjonen. For tiden er det også et ekspertutvalg (opprettet før terrorhendelsen) som gjennomgår rammeverket for samfunnsøkonomiske analyser, inkludert vurderinger av katastrofale hendelser med liten sannsynlighet. Begge disse utvalgene kan dra nytte av å se på erfaringene fra USA. For å si det med Mueller og Stewart: Det å unngå overreaksjon er ofte det mest kostnadseffektive tiltaket i forhold til terrorberedskap.

STEINAR HOLDEN*
Professor, Universitetet i Oslo

Fotball-VM på betal-TV?

Viktige sportsbegivenheter på betal-TV innebærer et betydelig samfunnsøkonomisk tap i form av redusert konsumentoverskudd. Selv om betal-TV også gjør det mulig å finansiere TV-sendinger som er for spesielle eller for kostnadskrevende til å kunne finansieres ved reklame- eller lisensfinansierte kanaler, er dette ikke relevant for viktige sportsbegivenheter. Det er derfor bra at Kulturdepartementet foreslår at slike begivenheter skal sendes på vederlagsfrie TV-kanaler. Prisen for rettighetene må bestemmes av det reklame- eller lisensfinansierte kanaler er villige til å betale, og ikke av en markedspris basert på inntjeningen ved betal-TV.

Mange fotballinteresserte nordmenn var misfornøyde da VM-kvalifiseringskampen mellom Danmark og Norge ble sendt på betalingskanalen Canal+. Som mange har fått med seg, ville dette ikke vært mulig dersom Kulturdepartementets forslag om en liste med sportsbegivenheter som skal på vederlagsfrie TV-kanaler, var blitt vedtatt.¹ Vederlagsfrie kanaler defineres her som kanaler der det ikke kreves betaling utover lisens eller en grunnavgift knyttet til kabelabonnement, og der kanalen kan sees av minst 90 prosent av seerne. Kulturdepartementets forslag er i tråd med EØS-avtalens fjernsynsdirektiv, som

sier at medlemsstater kan sørge for at kringkastere ikke utnytter sin eventuelle enerett til TV-oversending av begivenheter som anses for å være av vesentlig samfunnsmessig betydning. Forslaget har imidlertid bare vært ute til høring, og mottakelsen har vært blandet. Mens NRK støtter forslaget, har TV2-ledelsen og idrettens organisasjoner stilt seg negative. Også Konkurransetilsynet går mot Kulturdepartementet i denne saken.

I denne kommentaren vil jeg først illustrere hovedpoenget med en enkel samfunnsøkonomisk analyse, og deretter diskutere spørsmålet noe bredere.

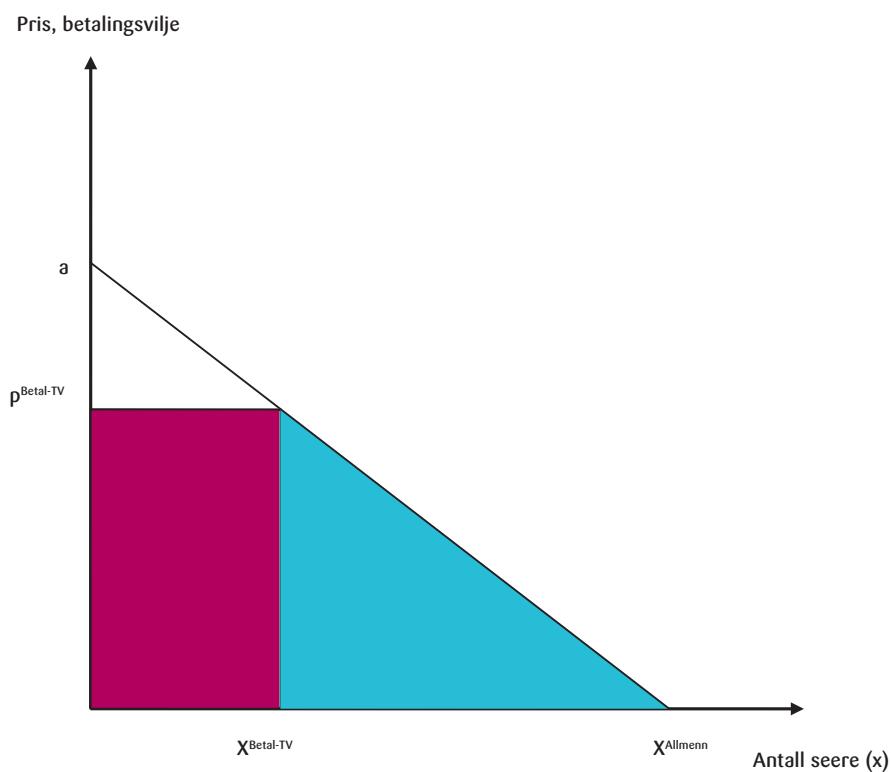
ENKEL SAMFUNNSØKONOMISK ANALYSE

Både betal-TV og vederlagsfri TV, som jeg her vil kalle allmenn-TV, har klare fordeler. Betal-TV gir større mulighet til å hente ut seernes betalingsvilje. Dette gir større inntekter til selgerne av TV-rettighetene, noe som mange vil mene er positivt når det dreier seg om idrettens organisasjoner.

* Takk til Geir Asheim, Nils-Henrik von der Fehr, Diderik Lund, Tore Nilssen og redaktør Henrik Lindhjem for nyttige kommentarer til et tidligere utkast. Innholdet i artikkelen står imidlertid utelukkende for forfatterens regning. Forfatteren er tilknyttet ESOP Senter ved Økonomisk Institutt. ESOP er støttet av Norges Forskningsråd.

¹ Følgende begivenheter anses å være av vesentlig samfunnsmessig betydning og er derfor på listen: Sommer – og vinter- OL, VM og EM i fotball for menn, inklusiv kvalifisering med norsk deltakelse, tilsvarende for dame-håndball, cupfinalen i fotball for menn, VM på ski, alpint, og skiskyting, samt Holmenkollen Ski Festival.

Figur 1

Ved betal-TV er det $x^{\text{Betal-TV}}$ seere som hver betaler prisen $p^{\text{Betal-TV}}$. Det lilla feltet viser samlet betaling ved betal-TV. Det blå feltet viser den samfunnsøkonomiske kostnaden ved tapt konsumentoverskudd ved betal-TV, målt som summen av betalingsviljen for dem som ville sett TV-sendingen dersom den var tilgjengelig på gratis allmenn-kanaler.

Det gir også mulighet til å finansiere TV-sendinger som er for kostnadskrevende til å kunne finansieres gjennom allmenn-TV. I tillegg kan en få mindre reklame enn det ofte er i reklamefinanserte kanaler. På den annen side innebærer også betal-TV et samfunnsøkonomisk tap ved at prisen er mye høyere enn marginalkostnaden ved en ny seer, som jo er tilnærmet lik null. Betal-TV innebærer dermed tapt konsumentoverskudd. Ved valg av type TV-kanal må en vurdere fordeler og ulemper mot hverandre.

For særlig viktige sportsbegivenheter er sammenligningen enklere. Dette er sendinger som åpenbart vil bli sendt uansett, slik at argumentet om at betal-TV kan finansiere programmer som ellers ikke ville blitt sendt, ikke er direkte relevant. Reklame er vanligvis også et mindre problem i tilknytning til sportssendinger, fordi reklamen normalt går i pauser. Spørsmålet blir derfor først og fremst inntekter til idretten versus tapt konsumentoverskudd. Problemstillingen er illustrert i Figur 1. Her har jeg for enkelthets skyld antatt at de faste kostnadene ved

TV-sendingen er de samme i betal-TV og allmenn-TV. Videre har jeg forutsatt at marginalkostnadene er null ved begge TV-typer. Reelt sett har betal-TV noe høyere faste og marginale kostnader knyttet til betalingen, men dette er altså sett bort i fra. I tillegg har jeg sett bort i fra at reklame kan innebære en reduksjon i seernes nytte ved å se sendingen.² $p^{\text{Betal-TV}}$ er prisen dersom sendingen går på betal-TV, og i så fall er antall seere $x^{\text{Betal-TV}}$. Inntekten til betal-TV kanalen er vist med det lilla rektangelet. Sendingen er gratis hvis den går på allmenn-TV, og i så fall vil alle med positiv betalingsvilje for sendingen se den, dvs. antall seere er x^{Allmenn} . Den blå trekanten viser tapt konsumentoverskudd for de seerne som ville sett på programmet dersom det var gratis, men som ikke gjør det når prisen er $p^{\text{Betal-TV}}$. Det lilla rektangelet viser hvor mye som seerne betaler til betal-TV kanalen – det er tap for seerne og gevinst for TV-kanalen,

² En noe mer utførlig analyse av en lignende problemstilling, der jeg også tar hensyn til kostnader ved TV-sendinger og ulemper for seerne ved reklame, finnes i Holden (1993). En betydelig bredere drøfting av ulike typer TV-kanaler gis i Kind og Schjelderup (2007).

og dermed ikke med i det samfunnsøkonomiske overskuddet. Samlet gir betal-TV et samfunnsøkonomisk tap ved tapt konsumentoverskudd vist ved den blå trekanten.

Et enkelt regneeksempel basert på fotballkampen mellom Danmark og Norge 6. september, kan illustrere hvor stort tapet kan være. Kampen ble vist på Canal+, som visstnok har i underkant av 300 000 faste abonnenter (VG Nett, 3. september 2011). De som ikke var abonnenter, kunne se kampen ved å betale kr 159. En tidligere kvalifiseringskamp mot Island, som også ble sendt på Canal+, ble sett av 100 000 seere. I tillegg var det mange puber og lignende som viste kampen. Siden kampen mot Danmark var så viktig, antar vi som et grovt anslag at det totalt var 300 000 seere. For enkelthets skyld ser vi bort i fra ekstra kostnader for dem som så kampen andre steder enn hjemme. Dersom kampen var blitt sendt på NRK eller TV2, kan et rimelig anslag være 1 millioner seere, som er det antall som så en tilsvarende kvalifiseringskamp mot Portugal i fjor. I så fall blir det 700 000 personer som ville sett kampen hvis den hadde gått på allmenn-TV, men som synes prisen var for høy med betal-TV. Dersom vi antar at betalingsviljen for disse 700 000 personene er jevnt fordelt fra 0 til 159 kr, dvs. lineær etterspørselskurve som vist i figur 1, så blir gjennomsnittlig betalingsvilje ca kr 80, og det tapte konsumentoverskuddet blir $80 \text{ kr} * 700\,000 = 56 \text{ mill kr}$. Det er imidlertid argumenter for å tro at gjennomsnittlig betalingsvilje for dem som ikke så kampen, er lavere enn dette, bl.a. fordi det særlig er personer med høy betalingsvilje som vil se kampen på pub, eller gå sammen flere for å kjøpe kampen. På den annen side kan det være mange mulige seere som synes det er betydelige transaksjonskostnader ved å bruke betal-TV, og som derfor kan la være å kjøpe kampen selv om de har høyere betalingsvilje enn kr 159. Hvis en f.eks. tror at det er en risiko for at en ikke får sett kampen selv om en betaler – slik som var tilfelle for mange denne gang grunnet tekniske problemer – kan en la være å kjøpe tross betalingsvilje på mer enn kr 159. Med en gjennomsnittlig betalingsvilje på 40 kr for dem som ikke så kampen, blir det samfunnsøkonomiske tapet $40 \text{ kr} * 700\,000 = 28 \text{ mill kr}$.

I analysen over er som nevnt inntektene til selgerne av TV-rettighetene ikke netto samfunnsøkonomisk gevinst, fordi denne inntekten motsvares av kostnaden ved betaling for dem som så kampen. Men dersom man ønsker en betaling fra TV-seere til idretten, kan det være interessant å vite hvor stort beløp dette ville være. Imidlertid er analysen av dette noe mer komplisert enn i eksemplet over, fordi de aller fleste av seerne så kampen som en del av sitt vanlige

Canal+ abonnement. Derfor kan en ikke direkte regne ut hvor mye Canal+ tjente på å sende kampen, og heller ikke hvor mye selgerne av TV-rettighetene kan få. Det ryktes imidlertid at tilsvarende betaling for rettighetene til kvalifiseringskampen mot Island i fjor var rundt 10 millioner, men et slikt anslag er selvfølgelig høyst usikkert.

Også kanaler for allmenn-TV vil måtte betale for TV-rettighetene. Denne betalingen vil trolig bli betydelig lavere enn for betal-TV, siden allmenn-TV har mindre betalingsevne for særlige begivenheter – det er jo derfor TV-rettighetene ender opp i betal-TV.³ Dermed blir det mindre inntekter til eierne av rettighetene, som Fotballforbundet, samtidig som det også vil innebære mindre kostnader for allmennkringkasterne til å finansiere kjøpet av rettighetene. En rimelig antakelse er at allmennkringkastere i stor grad vil dekke inn utgiftene ved å by mindre på andre sportssendinger, noe som både kan føre til at markedsprisen her blir lavere, og at de får kjøpt færre andre, mindre viktige, sendinger.

HVA SKAL PRISEN VÆRE?

Dersom betal-TV blir utelukket fra konkurransen om viktige sportsbegivenheter, oppstår spørsmålet om hvordan prisen på TV-rettighetene i så fall skal bestemmes. Fjernsynsdirektivet har ingen bestemmelser om dette, men EU-kommisjonen har uttalt at medlemslandene kan bestemme at det skal gis rimelig vederlag.

Den enkleste løsningen ville åpenbart være å la prisen bli bestemt av konkurransen mellom vederlagsfrie TV-kanaler. Dette er meget attraktive TV-programmer, så det er klart at både NRK og TV2 ville være villig til å by betydelige beløp for rettighetene. I så fall vil det imidlertid være få konkurrenter, og det er en risiko for at konkurransen svekkes og prisen ikke blir så høy. For eksempel kan det være en risiko for at NRK og TV2 etter hvert stilltiende «deler markedet» mellom seg, noe som kan føre til at prisen faller.

En annen mulighet er å la prisen bli bestemt av en nemnd eller et offentlig tilsynsorgan. Dette løser imidlertid ikke problemet, siden en må bestemme hvilke kriterier som skal gjelde for prissettingen. Det kan også være problematisk å avgjøre spørsmålet på denne måten.

³ Hvis allmenn-TV mot formodning skulle ha størst betalingsevne for slike begivenheter, så vil slike kanaler kjøpe rettighetene, og Kulturdepartementets liste blir uten reell betydning.

Kulturdepartementet skriver i sitt høringsbrev at «departementet finner det rimelig at markedsprisen for tilsvarende fjernsynssendinger bør danne utgangspunkt ved avtale om pris mellom partene.» (Kulturdepartementet, 2011). Det er imidlertid ikke helt klart hva som menes med dette, og etter min mening er dette et dårlig utgangspunkt.

For det første er det uklart hva som menes med «tilsvarende fjernsynssendinger». Sendingene på listen er jo valgt ut nettopp fordi de er særlig viktige, og mer viktige enn andre sendinger som ikke står på listen. For det andre er det uklart hva som menes med markedspris. Dersom en med markedspris også inkluderer det som betal-TV-kanaler ville vært villige til å by, så er en tilbake til det grunnleggende problemet at betal-TV-kanaler kan by mer enn vederlagsfrie kanaler. I så fall kan en risikere at de vederlagsfrie kanalene ikke er villige til å betale den pris som fastsettes. For å unngå dette problemet må lovreguleringen her sikre at markedsprisen avspeiler verdien av TV-sendingen for vederlagsfrie kanaler, og ikke hva betal-TV-kanaler kan tilby. Dette gjøres best ved å la prisen bestemmes ved konkurransen mellom vederlagsfrie TV-kanaler. Dersom det skulle vise seg at konkurransen svekkes og prisen faller, kan en eventuelt fastsette en minimumspris med utgangspunkt i historiske priser, oppskrevet med konsumprisindeksen eller en annen rimelig indeks.

KONKURRANSETILSYNETS VURDERING

Konkurransetilsynet er imot Kulturdepartementets forslag, og anfører en rekke grunner til dette (Konkurransetilsynet, 2011). Det er imidlertid vanskelig å følge mye av argumentasjonen. Tilsynet har åpenbart rett når det hevder at konkurransen om seerrettighetene blir svekket, men en gir ikke noen god argumentasjon for hvorfor dette er et problem. Den vanlige årsaken til at svekket konkurransen er uheldig, dvs. at det gir høyere priser for konsumentene, og derfor for lavt kvarntum, gjelder jo ikke her. Tvert om er jo hensikten med forslaget at disse TV-sendingene ikke skal koste ekstra for seerne, og derfor bli sett av flere. At reklamefinansierte kringkastere kan få høyere fortjeneste, som konkurransetilsynet påpeker, er i seg selv ikke et argument mot.

Konkurransetilsynet har også rett i at hyppige reklameinnslag i reklamefinansierte kanaler kan være irriterende for mange. For de aktuelle sportsbegivenhetene fremstår dette likevel som mindre viktig, fordi en vanligvis bare sender reklame i pauser i sportsbegivenhetene. At kvaliteten på sportssendingene mer generelt skulle være bedre på

betal-TV, slik Tilsynet antyder flere steder, er nok også noe som kan diskuteres.

Tilsynet argumenterer videre for at Kulturdepartementets forslag kan hemme innovasjon og teknologisk utvikling knyttet til betal-TV. Dette høres rimelig ut, men igjen savner jeg en god begrunnelse for hvorfor det er et problem om slik innovasjon blir hemmet. Dersom betal-TV innebærer samfunnsøkonomiske kostnader ved tapt konsumtoverskudd, så er det kanskje bra om den teknologiske utviklingen her blir noe hemmet? Det er i hvert fall langt fra opplagt at en bør stimulere den teknologiske utviklingen ved å la betal-TV få muligheten til å «melke» TV-seernes høye betalingsvilje.⁴

På dette punkt er det nærliggende å sammenligne med patenter. Patenter innebærer en samfunnsøkonomisk kostnad ved at det gir innehaveren av patentet et monopol. Dette er likevel ofte samfunnsøkonomisk lønnsomt samlet sett, fordi det også gir incentiver til utvikling av nye og bedre patenter. Men for betal-TV vet vi ikke om vi har for mye eller for lite betal-TV samfunnsøkonomisk sett. Det er først dersom en har en begrunnet tro på at vi kan få for lite betal-TV med Kulturdepartementets forslag, at Konkurransetilsynets argument om at den teknologiske utviklingen blir hemmet, kan tillegges særlig vekt.

Konkurransetilsynet legger liten vekt på hovedpoenget i denne kommentaren, om at det oppstår en samfunnsøkonomisk kostnad når prisen er høyere enn marginalkostnaden ved en ekstra TV-seer. Tilsynet refererer argumentasjonen om at betal-TV innebærer at mange ikke får sett begivenheten, og erkjenner at «resonnementet kan ha en viss legitimitet». Men poenget knyttes hele tiden til det motsatte argumentet om at kvaliteten på TV-sendingen blir bedre på betal-TV uten «hyppige reklameinnslag». Tilsynet konkluderer ikke at dette samlet gir et klart argument mot betal-TV. Det er overraskende at Konkurransetilsynet legger så liten vekt på det samfunnsøkonomiske tapet ved at prisen er høyere enn marginalkostnaden, når dette er den sentrale samfunnsøkonomiske kostnaden ved markedsmakt, og dermed selve hovedgrunnen til at vi i det hele tatt har et Konkurransetilsyn.

⁴ Et tilsvarende argument gjelder eventuelle «dynamiske effekter» av betal-TV. Hvis særlig attraktive sportssendinger kommer på betal-TV, vil det trolig øke antall abonnenter, slik at flere får sett sendingene her. På den annen side vil dette styrke betal-TVs betalingsevne for alle typer sendinger, slik at flere sendinger kommer på betal-TV istedenfor allmenn-TV. Den samlede virkningen er uklar.

SELGERNES RETTIGHETER

Fortriinssrett for allmenn-TV på viktige sportsbegivenheter innebærer en begrensning på verdien av eierrettighetene til sendingene. Som Konkurransetilsynet påpeker, vil dette trolig medføre lavere inntekter for eierne, som Fotballforbundet. I hvilken grad er det rimelig at samfunnet legger slike begrensninger på eierrettighetene og dermed påfører eierne et økonomisk tap? Her er det to sentrale argumenter. For det første er det en klar parallel til den vanlige virksomheten som Konkurransetilsynet gjenomfører. Telenor og Netcom ville trolig oppnådd større overskudd dersom de fikk lov til å slå seg sammen og heve prisene på sine produkter. Konkurransetilsynet ville imidlertid trolig nekte dem det, noe som innebærer et økonomisk tap for Telenor og Netcom. Samfunnet mener likevel at det er riktig å la Konkurransetilsynet stoppe sammenslåinger som gir markedsmakt og økt profitt, fordi slike sammenslåinger innebærer samfunnsøkonomiske kostnader. På tilsvarende måte kan det være riktig å gi allmenn-TV fortriinssrett på et begrenset antall særlig viktige sportssendinger, fordi alternativet ville innebære betydelige samfunnsøkonomiske kostnader.

For det andre virker det rimelig at samfunnet har større rett til å stille slike krav overfor toppidrett og landslag enn i andre sammenhenger. Det offentlige bidrar sterkt til toppidretten, og norske landslag representerer hele nasjonen. Dette gir ekstra grunner til at det offentlige kan stille krav som sikrer samfunnsøkonomisk gode løsninger.

AVSLUTNING

Betal-TV er et eksempel på teknologisk fremgang knyttet til betalingen for en tjeneste, og ikke til selve tjenesten. Dette kan være meget lønnsom forretning, som kan vokse betydelig i årene framover. Inntektene til betal-TV-kanalene vil åpenbart bidra til økt buttonasjonalprodukt, så dette vil framstå som økonomisk vekst. Dette er fornuftig for TV-sendinger som ikke kunne vært finansiert gjennom tradisjonelle kanaler. Derimot blir det misvisende for TV-sendinger som ville blitt sendt uansett, der sending på betal-TV innebærer tapt konsumentoverskudd og dermed redusert velferd.

Debatten om saken har også trukket fram en del andre hensyn enn de jeg har tatt med i den enkle analysen over. Kulturdepartementet trekker fram at begivenhetene har særlig allmenn kulturell betydning, som del av landets kulturelle identitet. Konkurransetilsynet nevner at det kan være eksterne virkninger i konsumet ved at det stimulerer til idrettsinteresse. Aftenposten viser til at «de store sportsbegivenhetene er en viktig fellesarena i et samfunn som på mange måter blir stadig mer oppsplittet» (Aftenposten, 8. september 2011). Dette er argumenter som åpenbart må med i en samlet vurdering, og som i stor grad kommer i tillegg til analysen over.

REFERANSER

Aftenposten (2011). Fotball for flere. Leder, 8. september 2011.

Holden, S. (1993). Network or pay-per-view? Economics Letters 43, 59–64.

Kind, H. J. og G. Schjelderup (2007). Mediemarked og mediepolitikk. Vedlegg 2 til St.meld. nr 30 (2006–2007). Kringkasting i en digital tid.

Konkurransetilsynet (2011). Høringsuttalelse 26.08. 2011. http://www.konkurransetilsynet.no/ImageVaultFiles/id_5142/cf_5/H-ringsuttalelse_-_listef-ring_av_tv-begivenheter.PDF

Kulturdepartementet (2011). Høringsbrev 24.06.2011. http://www.regjeringen.no/dep/kud/dok/hoeringer/horingsdok/2011/horing--listeforing-av-begivenheter-av-v/horingsbrev.html?id=649_937

VG Nett, 3.september 2010, http://www.vg.no/sport/fotball/norsk/landslaget/artikkel.php?artid=10_035_985

Et stort antall norske økonomer publiserer i høyt anerkjente internasjonale tidsskrift. Disse artiklene omhandler viktige økonomiske spørsmål og øker forståelsen av økonomiske sammenhenger. Derfor har de betydning for offentlig debatt, økonomisk politikk, samt videre forskning. Artiklene i seg selv får som oftest liten oppmerksomhet og dette vil Samfunnsøkonomen gjøre noe med ved å presentere en artikkel i hvert nummer. Forfatterne beskriver kortfattet hvilken økonomisk problemstilling artikkelen omhandler, argumenterer for hvorfor den er viktig, og presenterer konkrete resultater i artikkelen ■

Nyttediskontering selv om generasjoner blir behandlet likt

GEIR B. ASHEIM
Professor, Universitetet i Oslo

Bruken av diskontert utilitarisme for vurdering av tiltak med langsiktige virkninger, f.eks. klimapolitikk, er omdiskutert. Noen hevder at nytte-diskontering betyr at framtidige generasjoner blir urettferdig behandlet i og med at nyten deres blir tillagt mindre vekt gjennom diskontering. Andre hevder at nytte-diskontering bidrar til en mer rettferdig fordeling mellom generasjonene ved at slik diskontering hindrer at dagens generasjon tar på seg for store investeringsbyrder.

I dette paperet viser Stéphane Zuber og jeg at nytte-diskontering kan kombineres med lik behandling av generasjoner hvis nytte diskonteres i henhold til rangering og ikke i henhold til tid. Slik rang-diskontert utilitarisme er det samme som vanlig tids-diskontert utilitarisme hvis levekårene bedrer seg over tid, men vil ha svært forskjellige

konsekvenser hvis framtidige generasjoner, f.eks. som følge av klimaendringer, blir dårligere stilt enn oss.

Høy rang-diskontering betyr at man legger mye større vekt på en dårlig stilt generasjons nytte sammenlignet med nyten til en generasjon som er bedre stilt. Mens høy tids-diskontering ofte blir betraktes som en uetisk behandling av framtidige generasjoner, er høy rang-diskontering et uttrykk for ulikhetsaversjon og derfor uproblematisk fra en etisk synsvinkel. Slike rang-avhengige nyttevekter er velkjente fra kriterier som Gini-velferdsfunksjonen.

Diskontering er blitt viet stor oppmerksomhet i klimadebatten de siste årene. Innenfor rammen av tids-diskontert utilitarisme har William Nordhaus lagt til grunn en relativt

høy diskonteringsrate; dette fører til at det blir optimalt å utsette klimatiltak. Nicholas Stern har brukt en langt lavere diskonteringrate og argumentert for større og tidligere tiltak.

Klimamodeller som Nordhaus' DICE legger inn en så stor produktivitetsvekst og en så moderat klimakostnad at framtidige generasjoner uansett vil få det mye bedre enn oss. Hvis man tror på slike forutsetninger, vil rang-diskontert utilitarisme gi samme konklusjon som bruk av tids-diskontert utilitarisme. Kriteriet kan derfor brukes som et etisk argument for at man ikke trenger å gjøre store klimatiltak i dag, og dermed støtte Nordhaus i kontroversen med Stern. Hvis man derimot tror at klimaendringer vil føre til at framtidige generasjoner vil få det dårligere enn oss, vil rang-diskontert utilitarisme gi en svært forskjellig

konklusjon enn tids-diskontert utilitarisme. Da vil framtidig nytte tillegges større vekt enn vår nytte, og føre til at klimatiltak vil framstå som svært lønnsomme.

I artikkelen gir vi en aksiomatisk karakterisering av rang-diskontert utilitarisme. Aksiomene er i hovedsak de samme som Koopmans bruker i sin *Econometrica*-artikkel fra 1960, men med den viktige forskjell at disse aksiomene her bare anvendes på mengden av ikke-avtakende strømmer av levekår (og at analysen derfor må bygge på andre grunnleggende matematiske resultater). Dette gir anledning til å kombinere disse aksiomene med Streng Anonymitet som et aksiom for lik behandling av generasjoner. Streng Anonymitet betyr at en fordeling er like god som enhver permutering av fordelingen, også når uendelig mange generasjons levekår byttes om.

Rang-diskontert utilitarisme innebærer at en fordeling mellom generasjoner vurderes ved å endre rekkefølgen slik at den blir ikke-avtakende, og så bruke vanlig diskontert utilitarisme på denne ikke-avtakende fordelingen. Fordelinger hvor det finnes generasjoner med uendelig rang (dvs., som har det bedre enn uendelig mange andre generasjoner) kan ikke permutteres slik at strømmen blir ikke-avtakende. Imidlertid følger det av aksiomene at nytten til generasjoner med uendelig rang ikke skal tillegges vekt, og at det derfor er nok å ta hensyn til generasjoner med endelig rang.

Artikkelen viser formelt hvordan ulikhetsaversjon under rang-diskontert utilitarisme avhenger av to faktorer: (i) Konkaviteten av funksjonen som tilordner nytte til konsum, og (ii) raten som nytten til generasjoner med høyere rang blir diskontert med. Den viser videre hvordan kalkulasjonsrenten for konsum avhenger både av disse to faktorene og av hvor mye høyere (eller lavere) rang framtidige generasjoner har i fordelingen, sammenlignet med den nåværende generasjonens rang.

Artikkelen avsluttes med å anvende rang-diskontert utilitarisme innenfor to viktige vekstmodeller: Ramsey-modellen og Dasgupta-Heal-Solow-modellen (DHS-modellen). I Ramsey-modellen fører rang-diskontert utilitarisme til samme konklusjon som tids-diskontert utilitarisme hvis den initiale kapitalmengden er mindre enn den som svarer til den «modifiserte gylne regelen», slik at den initiale kapitalproduktiviteten er større enn nyttediskonteringsraten. I motsatt fall blir den optimale fordelingen under rang-diskontert utilitarisme en effektiv og egalitær bane hvor alle generasjoner har samme konsum.

I DHS-modellen avhenger produksjonen av kapitalbeholdningen og strømmen av en ikke-fornybar og endelig naturressurs. Under tids-diskontert utilitarisme tvinges konsumet mot null som følge av at ressursknappheten fører til at kapitalproduktiviteten blir mindre enn

nyttediskonteringsraten. Under rang-diskontert utilitarisme sikres en bærekraftig utvikling: Konsumet vokser til å begynne med, når kapitalproduktiviteten er stor, mens fordelingen går over i en fase med konstant konsum når ressursknappheten får større betydning.

Det vil være en interessant framtidig anvendelse å bruke rang-diskontert utilitarisme til å vurdere klimapolitikk i integrerte numeriske modeller.

«Justifying social discounting: the rank-discounted utilitarian approach» av Stéphane Zuber og Geir B. Asheim

Kommer i *Journal of Economic Theory*

Samfunnsøkonomene takker alle som har sendt inn sin e-post adresse!

Er du usikker på om vi har din e-postadresse?

Kontakt oss på: post@samfunnsokonomene.no

EAERE ører Agnar Sandmo og Michael Hoel

EAERE, den europeiske foreningen for miljø- og ressursøkonomer, tildeler European Lifetime Achievement Award in Environmental Economics til europeiske økonomer som i løpet av sin karriere har bidratt produktivt til miljøøkonomisk forskning. De to siste prisene er blitt tildelt norske økonomer: Agnar Sandmo i 2009 og Michael Hoel i 2011. Hva er deres bidrag til feltet miljøøkonomi?

GEIR B. ASHEIM*

Professor, Universitetet i Oslo

AGNAR SANDMO

I EAEREs begrunnelse for å gi prisen til Agnar Sandmo, legges det vekt på at han har bidratt til å gjøre miljøspørsmål til en akseptert og viktig del av økonomifaget og har vist at samfunnsøkonomers verktøykasse også kan brukes til å analysere miljøpolitikk.

Agnar Sandmos miljøøkonomiske forskning er oppsummert på en svært innsiktsfull måte i boken *The Public Economics of the Environment*, som ble publisert på Oxford University Press i 2000. I boken betrakter Sandmo miljøproblemer fra en offentlig økonomisyntvinkel. I tillegg til å analysere hvorfor og hvordan det offentlige bør gripe inn i private markeder for å bøte på miljøproblemer, stiller han også de følgende spørsmålene: Hvordan

bør skattpolitikken utformes når aktivitetene til private konsumenter og bedrifter har negative miljøeffekter, og hvordan skal miljøpolitikken utformes for å ta hensyn til den klassiske konflikten mellom effektivitet og fordeling?

Dette var spørsmål som Sandmo allerede tok opp i artikkelen «Optimal taxation in the presence of externalities» som ble publisert i *Swedish Journal of Economics* i 1975. Her blir optimal Pigou-skattlegging av en eksternalitet sammenlignet med tilfellet hvor det offentlige også trenger andre vridende skatter for å sikre tilstrekkelige inntekter. Hovedresultatet er at Pigou-skatten må veies med andre skatters evne til å generere offentlige inntekter. Dette bidraget danner et viktig grunnlag for den senere litteraturen som diskuterer om innføring av miljøavgifter fører til «doble dividender» i form av positive

velferdseffekter ved reduksjon i andre vridende skatter og avgifter (se L. Goulder: «Environmental Taxation and the Double Dividend: A Reader's Guide», *International Tax and Public Finance*, 1995).

Også andre av Sandmos arbeider dreier seg direkte om miljøpolitikk. To eksempler er «Direct versus indirect pigovian taxation» i *European Economic Review* i 1978 og «Efficient environmental policy with imperfect compliance» i *Environmental and Resource Economics* i 2002. Det første av disse behandler i likhet med 1975-artikkelen hvordan skatter bør utformes under nestbest-forhold, som er et spørsmål som Sandmo også har analysert i mange viktige arbeider som ikke dreier seg om miljøproblemer. Det andre arbeidet er knyttet til temaet skatteunndragelser, som er et annet av Sandmos hovedfelt. På dette feltet har artikkelen «Income tax evasion: A

* Jeg takker Brita Bye, Kristin Dale, Henrik Lindhjem og Knut Einar Rosendahl for kommentarer.

theoretical analysis», som Sandmo og Michael Allingham publiserte i *Journal of Public Economics* i 1972, vært svært innflytelsesrik med nærmere 2000 Google Scholar-siteringer.

Agnar Sandmos betydning for miljøøkonomi går imidlertid langt utover de arbeidene som direkte dreier seg om miljøspørsmål. Dette gjelder spesielt arbeider om usikkerhet, hvor han rundt 1970 publiserte banebrytende arbeider i *Econometrica*, *American Economic Review* og *Review of Economic Studies*. I denne klassen inngår også «Discount rates for public investments under uncertainty», som kom i *International Economic Review* i 1972. Fordi miljøpolitikk ofte har langvarige virkninger og må vurderes i en situasjon hvor framtidige forhold er usikre – klimapolitikk er et aktuelt og viktig eksempel – illustrerer dette arbeidet hvordan mye av Sandmos forskning har miljøøkonomisk relevans.

Blant mange andre utmerkelser kan det nevnes at Agnar Sandmo ble valgt til fellow i Econometric Society i 1976, og ble medlem av Det Norske Videnskaps-Akademiet og Kungliga Vetenskapsakademien på 1980-tallet. Han ble valgt til president for European Economic Association i 1990 og fikk Norges forskningsråds pris for fremragende forskning i 2002. Han er æresdoktor ved Universitetet i Oslo og Uppsala universitet. Han var redaktør for *European Economic Review* i perioden 1986–1991. Sandmo har med unntak av forskningsopphold i utlandet vært tilknyttet Institutt for samfunnsøkonomi ved Norges Handelshøyskole gjennom hele sin karriere.

Mange har hatt stor nytte av Agnar Sandmos pedagogiske evner, både som deltakere i forelesninger og

gjennom å lese hans arbeider. Han har i betydelig grad bidratt til å spre samfunnsøkonomisk forståelse både blant egne studenter og i samfunnet først og fremst.

MICHAEL HOEL

I EAEREs begrunnelse for å gi prisen til Michael Hoel, legges det vekt på hvordan han har bidratt til å utvikle feltet miljøøkonomi. Dette gjelder spesielt Hoels mange og viktige arbeider de siste 20 årene, hvor klimaendringer som et globalt miljøproblem har motivert de problemstillingene som er blitt analysert.

I artikkelen «Global Environmental Problems – The Effects of Unilateral Actions Taken by One Country» (*Journal of Environmental Economics and Management*, 1991), analyserer Hoel ensidige klimakutt fra et enkelt lands side, når andre land handler i egeninteresse. Han viser at dette under visse forutsetninger kan øke totale utslipp. I «International Environment Conventions: The Case of Uniform Reductions of Emissions» (*Environmental and Resource Economics*, 1992), argumenterer Hoel for at krav om samme relative utslippskutt i alle land, fordyrer utslippsreduksjonene og gjør det vanskelig å få til en universal klimaavtale. I arbeidet «Should a carbon tax be differentiated across sectors?» (*Journal of Public Economics*, 1996) studerer Hoel en situasjon hvor noen, men ikke alle land har gått sammen om en klimaavtale, slik at utslippsrestriksjoner i deltagende land kan bidra til å flytte virksomhet med klimautslipp til land som står utenfor avtalen. Han viser at karbonavgiften allikevel ikke bør differensieres mellom sektorer, så lenge det er mulig å bruke differensierte eksport- og importavgifter. I artikkelen «Taxes

and Quotas for a Stock Pollutant with Multiplicative Uncertainty» (*Journal of Public Economics*, 2001), skrevet sammen med Larry Karp, viser forfatterne at utslippsavgifter kan fungere bedre enn utslippskvoter når miljøskadene – som i tilfellet med drivhusgasser – avhenger av akkumulerte utslipp, og myndighetene ikke vet hvor mye utslippsreduksjonene koster.

Disse arbeidene, som kun er eksempler på Hoels miljøøkonomiske forskning, har hver flere enn hundre Google Scholar-siteringer, og de viser hvordan bidragene hans har vært svært viktige for å utvikle miljøøkonomisk forskning om klimaproblemer. Hoel er fortsatt aktiv på dette området, med flere klimaøkonomiske publikasjoner i 2010 og 2011.

Allerede på slutten av 1970-tallet publiserte Michael Hoel ressursøkonomiske arbeider i ledende tidskrifter som *Econometrica*, *Review of Economic Studies*, *Journal of Economic Theory* og *Bell Journal of Economics*. I disse bidragene studerte han markeder for ikke-fornybare naturressurser, som for eksempel olje. Denne forskningen kulminerte med en kort, men svært elegant og viktig artikkel om Hartwicks regel for bærekraft, «On Hartwick's rule for regular maximin paths of capital accumulation and resource depletion» (*Review of Economic Studies*, 1980), skrevet sammen med Avinash Dixit og Peter Hammond. I denne 6-siders noten gir forfatterne en generell utledning av resultatet om reinvestering av ressursverdi som John Hartwick hadde gjort kjent gjennom analyse av flere spesialtilfeller.

På 1980-tallet skrev Michael Hoel en rekke artikler på feltet

arbeidsmarkedsøkonomi, med lønnsdanning som et sentralt tema. I likhet med globale miljøproblemer, er dette også et område hvor partene har motstridende interesser, men hvor forhandlingsløsninger kan bidra til økonomisk effektivitet. Han anvendte også slik forhandlingsteori i analyser som var motivert av situasjonen på det europeiske gassmarkedet, med få selgere og få kjøpere. I de siste årene har han også arbeidet innenfor feltet helseøkonomi.

Gjennom mange av sine arbeider har Michael Hoel anvendt spillteori for å analysere miljøøkonomiske problemstillinger, og dermed vist viktigheten av formell analyse av strategiske situasjoner også på dette feltet.

Michael Hoel har tidligere mottatt priser for miljø- og ressursøkonomisk forskning: I 1996 mottok han

International Association for Energy Economics' Award for Outstanding Contributions to the Profession of Energy Economics og i 2000 vant han Erik Kempe Award in Environmental and Resource Economics. Han ble tildelt UiOs forskningspris i 1997, og er medlem av Det Norske Videnskaps-Akademiet og æresdoktor ved Universitetet i Oldenburg. Han var en av de to lederne for programkomitéen for EAERE-konferansen da den i 1999 ble arrangert i Oslo, og han har vært involvert i EAEREs arbeid på mange plan. Han var redaktør for *Resource and Energy Economics* i perioden 2002–2005. Hoel var i 2005–2006 leder for en forskningsgruppe i miljøøkonomi ved Senter for grunnforskning, bestående av ledende miljøøkonomer fra Europa og USA. Han har deltatt i flere offentlige utvalg om miljøpolitikk og også vært aktiv i norsk klimadebatt, blant annet med flere

artikler i *Samfunnsøkonomien*. Hoel har med unntak av forskningsopphold i utlandet vært tilknyttet Økonomisk institutt ved Universitetet i Oslo gjennom hele sin karriere.

Michael Hoel er i stand til å modellere kompliserte problemstillinger på en enkel og elegant måte. Han kombinerer en konkurransementalitet som har bidratt til hans produktivitet gjennom nesten fire tiår, med sjenerositet overfor kollegaer og studenter.

The Norwegian University of Science and Technology (NTNU) in Trondheim represents academic eminence in technology and the natural sciences as well as in other academic disciplines ranging from the social sciences, the arts, medicine, teacher education, architecture to fine art. Cross-disciplinary cooperation results in innovative breakthroughs and creative solutions with far-reaching social and economic impact.

**Faculty of Engineering Science and Technology
Department of Civil and Transport Engineering**

Professorship in Civil and Transport Engineering (Sustainable Technology and Economics)

Further details about the Professorship can be obtained from Professor Tore Haavaldsen, tel. +47 73 59 46 38, email tore.haavaldsen@ntnu.no.

Applications are to be sent to the Norwegian University of Science and Technology, Faculty of Engineering Science and Technology, 7491 Trondheim. The file number for the position (IVT-69/11) is to be clearly stated on the application. **The application deadline is 28.10.2011.**

Please see the full announcement at www.jobbnorge.no or visit NTNU's homepage <http://www.nettopp.no>

NTNU
Norwegian University of
Science and Technology

RASMUS K. STORM

Senioranalytiker & ph.d. stipendiatur, Idrættens Analyseinstitut

Professionalle fodboldklubber i Europa:

Bløde budgetrestriktioner i kapitalistiske økonomier?

Den økonomiske situation i majoriteten af de europæiske fodboldklubber er præget af permanente underskud, stigende gæld og gentagende tilfælde af økonomiske problemer. Ikke desto mindre har klubberne stor overlevelseskraft. Denne artikel undersøger, hvorfor de europæiske fodboldklubber næsten altid reddes og applicerer herunder den ungarske økonom János Kornais begreb om bløde budgetrestriktioner på europæisk professionel fodbold. Meget tyder på, at professionel fodbold opererer under betingelser, som frugtbart kan forstås af Kornais begrebsapparat, der oprindeligt blev udviklet til at forstå virksomhedsadfærd i socialistiske eller post-socialistiske økonomier.

INDLEDNING

Sportsøkonomi er efterhånden blevet en selvstændig samfundsfaglig disciplin. Siden Rottenberg (1956), Neale (1964), Davenport (1969) og Sloane (1971; 1980) tog de første spæde teoretiske greb om feltet, er ideerne blevet videreudviklet med et spektrum af nye fagspecifikke analyser. Årsagen til fagets vækst skyldes især, at sportens område i flere sammenhænge har vist velegnet til at illustrere centrale økonomiske problemstillinger på. Spørgsmål om prisdannelse, forbrugeradfærd, arbejdsmarkedsforhold samt forskellige typer af performance er blevet behandlet, fordi mængden og kvaliteten af kvantificerbare data på området er stor (Dobson og Goddard, 2001). Samtidig har specialiserede emner, fx spørgsmålet om kompetitiv balance, effekten af omfordelingsmekanismer i store sportsligaer eller sammenhængen mellem lønforbrug og

sportslige resultater, tiltrukket sig interesse i takt med, at den kommersielle sport er blevet en egentlig branche i oplevelsesøkonomien.

På ét centralt område henstår der imidlertid endnu at blive udviklet en solid teoretisk begrebsdannelse. Hvad, den hidtidige forskning ikke tilfredsstillende har kunnet forklare, er, hvorfor klubberne i langt de fleste store europæiske professionelle sportsligaer på trods af nærmest permanent finansielt kaos alligevel overlever gang på gang? Hvorfor investeres der løbende penge i en branche, der stort set kun taber penge? Og, hvordan vi kan begrebsligøre dette teoretisk?

Med henblik på styrke forståelsen af disse spørgsmål, er denne artikels ærinde at foreslå Kornais begreb om 'bløde

budgetrestriktioner' (Kornai, 1979; 1980a; 1980b; 1998; 2001; 2003) som analyseredskab, da det synes velegnet til at give en teoretisk funderet klangbund for svarene.

Artiklens struktur

Artiklen er på denne baggrund struktureret som følger: Først gennemgås eksisterende forskning om europæisk klubfodbold med henblik på at vise paradoxet om samtidige økonomiske problemer og stor overlevelseskraft (I). Derefter peges på den fraværende teoretiske begrebsdannelse på det sportsøkonomiske fagområde, der foreslås kompenseret gennem en udfoldelse af begrebet om bløde budgetrestriktioner (II). Afsluttende summeres kort op, og forslag til fremtidige nuanceringer af begrebsrammen gives, ligesom det diskuteres, hvorvidt professionelle sportsvirksomheders budgetrestriktioner kan og skal gøres mindre bløde (III).

I: OVERLEVELSE TRODS UNDERSKUD OG STIGENDE GÆLD

Tab, tab, tab

Et særkende ved europæisk fodbold er, at branchen lider af notorisk dårlig økonomi. På trods af markante stigninger i klubbernes omsætning i de fem store ligaer ('top five') – England, Tyskland, Frankrig, Italien og Spanien (Deloitte, 2006; 2007; 2008; 2009; 2010a; Deloitte & Touche, 2000; 2001; 2002; 2003; 2004; 2005) – har omkostningerne overalt fulgt med i højere tempo.

Dette faktum er afdækket gennem en lang række af specifikke studier af den kommercielle udvikling i de enkelte lande, der blandt andet peger på dårlig ledelse og økonomistyring samt eksistensen af en egentlig vindeoptimeringsstrategi, der står i kontrast til de amerikanske relativt profitable prof-ligaer.¹

Premier League på randen af konkurs

Hvad angår den største og mest omsættende europæiske række, den engelske Premier League, peger blandt andre Walters og Hamil (Hamil og Walters, 2010; Walters, 2007; Walters og Hamil, 2008) da også klart på fraværet af profitorienteret adfærd i klubberne. På trods af markante stigninger i indtægter – mere end 900 procent fra 1992 til 2007 samt fortsat vækst de seneste år – er alle penge brugt

¹ Studier og/eller analyser af forskellen mellem den Europæiske og Amerikanske kontekst kan findes i: (Barajas, Fernández-Jardón, & Crolley, 2010; Barrios, Ibrahímo, & Szymanski, 2002: 2ff; Cairns, Jennett, & Sloane, 1986: 10; Kesenne, 2007: 4; Sandy, Sloane, & Rosentreub, 2004: 11; Sloane, 2006; Solberg og Haugen, 2010: 331; Szymanski, 2009: 70f; Szymanski og Zimbalist, 2006: 132; Zimbalist, 2003: 504).

på øgede spillerlønninger eller dyre indkøb af spillere. Med få undtagelser er der røde tal på bundlinjen overalt, hvilket – på grund af den samtidige stigende gæld – fik konsulentfirmaet A.T. Kearny til at konkludere, at skulle man betragte fodboldbranchen efter almindelige standarer, ville den engelske Premier League være cirka ét år fra konkurs (A.T.Kearney, 2010).

Spaniske og italienske underskud

Den engelske situation er dog ikke enestående, men genkendelig i fodboldstudier af andre landes ligaer. Ud over Szymanski og Zimbalist (Szymanski & Zimbalist, 2006: 140), der peger på de forgældede italienske klubbers problemer, ser Morrow samt Hamil et al. italiensk fodbold som skræmmeleksemplar på finansielt kaos af dårlig ledelse (Hamil, Morrow, Idle, Rossi, & Faccendini, 2010; Morrow, 2006: 106). Med et udgangspunkt på minus 144,3 millioner euro i 1996/97, der stiger til et samlet underskud på 982,2 millioner euro i 2001/02 er italiensk fodbold en branche på kanten af konkurs (Baroncelli og Lago, 2006: 20).

Også i spansk fodbold er situationen ifølge Garcia & Rodriguez (2003) og Boscá et al. (Boscá, Liern, Martínez, & Sala, 2008) alvorlig. På trods af stigende indtægter, der i den spanske liga samlet har rundet 1,5 milliarder euro (Deloitte, 2010a: 11)², bruger klubberne større og større summer på spillerlønninger og transfers med stigende gældsposter som resultat.

Ifølge Barajas og Rodriguez (2010: 57) er tæt på majoriteten af spanske klubber i meget alvorlige problemer, når man kigger på faktorer som driftsresultat, forrentning af gæld samt lønforbrug. I 2008 havde 89 procent af klubberne i den bedste og næstbedste række underskud på driften. I historisk perspektiv har de samlede driftsresultater år for år altid været negative, og selvom nogle klubber kommer positivt ud i enkelte år, er det samlede billede meget nedslænende (Boscá, Liern, Martínez, & Sala, 2008: 170).

... men høj overlevelseskraft

De økonomiske problemer til trods, har klubberne en enorm overlevelseskraft.

I en detaljeret opgørelse viser Kuper og Szymanski (2009: 88f) således, at fodboldbranchen er meget stabil. I 1923 bestod den bedste engelske fodboldrække af 88 hold

² FC Barcelona and Real Madrid toppe Deloitte Football Money League (Deloitte, 2010b) med omsætninger over 400 millioner euro hver.

organiseret i fire rækker. I 2007/08 sæsonen, eksisterede 85 af dem stadig (97 procent); 75 var stadig i de fire øverste rækker (85 procent); og 48 (54 procent) var i den samme division som i 1923 selvom antallet af hold har været kraftigt stigende siden. Dette kan ses i forhold til top 100-virksomhederne i 1912. I 1995 var blot 20 i top hundrede, kun 50 havde overlevet, hvorunder syv var under afvikling, seks var nationaliseret, og 37 var blevet købt af andre firmaer. Klubberne er med Kuper og Szymanskis ord: «Safer than the bank of England» (Kuper og Szymanski, 2009: 88).

I forhold til italiensk fodbold forekommer «overlevelsесkraften» også stor. Ud af de 60 hold, der siden 1929 har spillet i den bedste række, er det kun Legano og A.C. Ancona³, der gik konkurs sidste sæson, som ikke eksisterer længere.

Selvom der de senere år – især i forbindelse med finanskrisen – er en del klubber, der er blevet nedrykket som følge af konkurser (et par af dem flere gange)⁴, er det kendetegnende, at de næsten alle sammen er blevet rekonstrueret og fortsat igen. Hertil kommer, at ni af de 18 (50 procent) af de hold, der var i den bedste række første sæson, også spiller der i denne sæson.⁵ I den næstbedste række er det imidlertid kun to hold. Dog gælder det, at ud af de 36 oprindelige hold i de to bedste rækker spiller 20 (56 procent) af dem i dag i en af de to.

Samme billede af høj overlevelsесrate findes også i spansk sammenhæng, om end konkurser også er forekommende i spansk fodbold.⁶ Ud af de 59 hold, der har delttaget i den bedste række gennem tiderne, findes størstedelen af holdene således i dag.

Syv af de ti hold (70 procent), der spillede i den bedste række i 1929, spiller også i den bedste række i denne

³ Et andet hold i Ancona, har imidlertid overtaget deres logo, identitet og spiller under navnet U.S. Ancona.

⁴ Følgende klubber er blevet nedrykket som følge af konkurser: Fiorentina (2002), Allessandria (2003), Como (2005), Perugia (2010), Venezia (2005+2009), Pisa (1994+2009), FC Pro Vercelli (2010), Pescara (2003+2008), Legano (2010), Ancona (2010) samt Aurora Pro Patria (2009).

⁵ I dag består den bedste italienske række af 20 hold.

⁶ Følgende spanske klubber er blevet tvangsnedrykket pga. dårlig økonomi: CF Extremadura (2008), Real Oviedo 2003/04, Granada CF (2002/03), SD Compostela (2002/03 og igen 2003/04), CP Merida (2000) blev dog efterfulgt af Merida UD, som stadig eksisterer, Real Burgos CF (konkurs i 1983) blev dog efterfulgt af reserveholdet, og nu omdøbt til Burgos Club de Fútbol, som stadig eksisterer, CD Logrones (2000 og 2004 og konkurs i 2009), blev dog efterfulgt af SD Logrones, som stadig eksisterer.

sæson.⁷ To af de ti hold, der spillede i den næstbedste række i 1929, spiller også i den næstbedste række i denne sæson (den består nu af 22 hold), og 13 af de 20 hold (65 procent), der spillede i den bedste eller næstbedste række i 1929, spiller stadig i en af dem i dag.

II: SPORTSØKONOMIENS SPECIFICITET

Men hvorfor overlever eller rekonstrueres europæiske fodboldklubber, selvom de løbende er i finansielle problemer, taber penge eller går konkurs? Dette spørgsmål kan i vid udstrækning besvares teoretisk ved at applicere og tilpasse Kornais ide om bløde budgetrestriktioner på det sportsøkonomiske område. Nedenfor udfoldes dette argument nærmere, ligesom der redegøres for hvilke omstændigheder, der leder til udviklingen af bløde budgetrestriktioner i europæiske fodboldklubber.

Kornais tilgang

Begrebet om bløde budgetrestriktioner blev introduceret af Kornai allerede i slutningen af halvfjerdserne (se: Kornai, 1979; Kornai, 1980a) med henblik at beskrive situationer, hvor ineffektive organisationer eller (offentlige) firmaer bliver reddet fra konkurs af offentlige myndigheder eller kreditorer (Maskin, 1999: 421). Kornai så den bløde budgetrestriktion som et vigtigt element i at forklare typiske fænomener i socialistiske økonomier såsom knaphed og ineffektivitet i offentlige virksomheder (Li og Liang, 1998: 104). Bedst kan man imidlertid forstå begrebet gennem en kontrastering til restriktionens modpol: Den hårde budgetrestriktion, der ifølge Kornai er dominerende i kapitalistiske økonomier (Kornai, 1980b: 242).

Hårde budgetrestriktioner

Overordnet set vil en virksomhed ifølge Kornai antage en hård budgetrestriktion, når ethvert provenu fra dens aktiviteter er et spørgsmål om liv og død for virksomheden (Kornai, 1979: 806; Kornai, 1980a: 303). Formuleret anderledes er en budgetrestriktion hård, hvis virksomhedens overlevelse er helt og aldeles betinget af, at dens udgifter ikke overskridt dens indtægter (Kornai, 2001: 1574). Mere udspecifiseret skal følgende faktorer være opfyldt (se: Kornai, 1980a: 302–303; se også: Kornai, Maskin, & Roland, 2003: 1097–1098):

- H1: Virksomheden skal være pris-tager på både input of output siden;

⁷ Den bedste spanske række består dog nu af 20 hold.

- H2: Virksomheden kan ikke influere skatteregler, der skal være baseret på klare og målbare kriterier, ligesom virksomheden ikke kan opnå individuelle undtagelser, når det gælder størrelsen på skatbetalinger eller datoer disse skal falde på;
- H3: Virksomheden modtager ikke statssubsidier af nogen art – hverken til at dække aktuelle udgifter eller til at finansiere investeringer med;
- H4: Virksomheden har ingen kreditter i banken eller hos andre virksomheder, og alle transaktioner sker i et gældende betalingsmiddel (og ikke i naturalier eller varer);
- H5: Virksomheden har ingen ekstern finansiering af sine investeringer.

Det er klart, at den idealtypiske hårde budgetrestriktion stort set kun er en teoretisk case (Kornai, 1980a: 311–312), hvorfor mere bløde former, fx den ‘næsten hårde budgetrestriktion’ (‘Almost Hard Budget Constraint’), realistisk set er mere forekommende.

Sådanne tilfælde findes når flere af forudsætningerne ovenfor blødgøres, mens H2 og H3 til fulde opfyldes. Med andre ord er den næsten hårde budgetrestriktion en case, hvor virksomheden opfylder alle sine forpligtigelser, tilpasser sig økonomiske eller efterspørgselsmæssige omverdensforandringer hurtigt, kun kan påvirke input og output priser inden for snævre grænser og kun opnår kreditter eller lån til investeringer under konservative betingelser (Kornai, Maskin, & Roland, 2003: 1102).

Bløde budgetrestriktioner

Over for den hårde budgetrestriktion står den idealtypiske situation af blødhed, der karakteriserer en virksomhed, hvis overlevelse *ikke* er relateret til forholdet mellem dens indtægter og udgifter (Kornai, 1980a: 308), hvor virksomhedens vækst ikke er bundet af fortidig eller fremtidig performance, hvor lån gives under varierende bløde betingelser, eller som overlever selv voldsomme tab (Kornai, 1979: 807). Med andre ord en situation hvor flere eller alle af de ovenstående faktorer er blødgjort. Naturligvis findes der flere mellemliggende positioner (Kornai, 1980a: 310), der gør det vanskeligt præcist at måle graden af blødhed, men generelt set betyder en blødgørelse af budgetrestriktionen en bevægelse væk fra den ideelle situation på én eller flere af parametrene beskrevet oven for.

Selvom Kornai peger på, at den bløde budgetrestriktion også kan forekomme i kapitalistiske økonomier, anfører han, at den er mest forekommende i socialistiske eller

post-socialistiske økonomier (Blanchard, 1999: 439–440; Gomulka, 1985: 1; 1980a: 314; 1986; Kornai, 1998: 12; Kornai, Maskin, & Roland, 2003: 1119). Særlige områder i kapitalistiske samfund kan dog også være ramt (Kornai, Maskin, & Roland, 2003: 1097; Röller og Zhang, 2005: 48). Især viser studier af den offentlige sundhedssektor i Europa, eksistensen af bløde budgetrestriktioner (Duggan, 2000; Tjerbo og Hagen, 2009), ligesom militæret, men også bankverdenen i nogle lande, kan karakteriseres som bløde (Bergløf og Roland, 1995; Du og Li, 2007; Mitchell, 2000).

Hvorfor opstår bløde budgetrestriktioner?

Ifølge Kornai vil en blød budgetrestriktion opstå, når en given organisation eller et firma har opbygget forventninger *ex ante* om, at forhandling af kredit, refinansiering af gæld eller subsidier *ex post* er muligt (Kornai, Maskin, & Roland, 2003: 1100). Spørgsmålet om bløde budgetrestriktioner refererer i den forstand til adfærd og forventninger til fremtidige finansielle muligheder i en (offentlig) virksomhed, der står i et vertikalt forhold til en slags principal (1980a: 309f; 1985: 50; 1986: 4; 1998: 14; Tjerbo & Hagen, 2009: 337).

I den klassiske case opstår den bløde budgetrestriktion typisk, når en given organisation fx producerer et velfærds-gode eller på anden vis udfører opgaver, der af supporter-organisationen eller andre i dens omverden anses som vigtige. Som berørt ovenfor kan det ske, hvis organisationen eller virksomheden varetager sundheds- eller hospitalsopgaver, forsvarsopgaver el. lign, men mange faktorer kan skubbe til forventningsdannelsen og blødgøre restriktionen *ex ante*. Pun (1995: 335), Kornai (1979: 806; 1980a: 561ff; 1985: 50) og Kornai et al. (2003: 1111) peger for eksempel på paternalisme, mens Kornai et al. (2003: 1098–1099) peger på arbejdsløshedsproblematikker, frygt for social uro, frygt for tab af tidligere investeringer (der allerede er foretaget), politiske initiativer som tab af troværdighed (se også Robinson og Torvik, 2009; Schmidt, 1996: 51) eller endog korruption.

Formuleret anderledes skal særlige strukturelle eller endog kulturelle faktorer være til stede, for at blødhed kan opstå og trives. I den forstand er fænomenet ikke blot økonomisk, men socio-økonomisk (Kornai, 1986: 8). Bredere formuleret kan man sige, at fænomenet opstår, når særlige forhold i organisationens omverden er opfyldt (Kornai, 1980a: 321; Kornai, Maskin, & Roland, 2003: 1107).

I nærværende sammenhæng foreslås dette argument udstrakt til også at kunne gælde i en kompleks situation, hvor mange typer af interesser – og ikke blot en paternalistisk statsorganisation eller myndighed – i virksomhedens omverden tolkes som potentielle villige supporter-organisationer af virksomheden. Oversat til sportsøkonomien gælder det således, at de europæiske fodboldklubber reddes, fordi de bakkedes op af interesser i deres nærområde, eller fordi sporten er så tæt forbundet med følelser, at klubberne også på mere nationalt plan nyder særstatus eller opnår undtagelser eller privilegier, som andre virksomheder ikke har.

BLØDE BUDGETRESTRIKTIONER I EUROPÆISK FODBOLD

Nedenfor skal jeg anskueliggøre dette nærmere, men samtidig pege på, at klubbernes nærmest permanente økonомiske problemer ikke alene skyldes deres ex ante forventninger om bail out ex post. Særlige forhold er også gældende i branchen, som gør det meget vanskeligt at tjene penge, men samtidig er det også klart, at systemet i meget stor udstrækning kører videre, fordi forudsætningerne for blødhed er til stede.

Kort sagt kan argumenteres, at eksistensen af bløde budgetrestriktioner i europæisk fodbold opstår på grund af to forbundne hovedfaktorer: 1) De institutionelle mekanismer på fodboldmarkedet og 2) den særlige emotionelle logik i sporten, der stimuleres gennem gode sportslige resultater.

Fodboldmarkedets institutionelle mekanismer

Ifølge Dietl, Franck og Lang (2008) skyldes de europæiske fodboldklubbers problemer, at de drives i en branche præget af ruinerende konkurrencebetingelser, der A) forstærkes af en ulige fordeling af indtægter mellem klubberne, B) en ekstern pris (fx Champions League-deltagelse), der giver mulighed for stor indtjening, og som kun kommer inden for rækkevidde, når et hold vinder mesterskabet, C) op- og nedrykningsmuligheden og D) større ulighed mellem den bedste og næstbedste række (Dietl, Franck, & Lang, 2008: 366).

Problemet med op- og nedrykning er velkendt i litteraturen (Faktor C) og opstår, fordi nedrykningstruslen skaber et kraftigt pres på klubberne i farezonen for at købe spillere for at undgå eksklusion fra markedet (og dermed muligheden for at tjene penge). Formuleret anderledes er straffen for at rykke ned stor, mens belønningen ved at ligge

i toppen omvendt er tilsvarende attraktiv, fordi det øger omsætningen betragteligt – især hvis det resulterer i deltagelse i de europæiske turneringer (Faktor B) (Solberg & Haugen, 2010; Szymanski & Zimbalist, 2006). Yderligere forstærkes problematikken af en ulige fordeling af indtægter (Factor A) og en stor polarisering mellem den bedste og næstbedste række (Factor D), fordi vanskeligheden ved at blive en del af de gode selskab forstærker incitamentet for at tage chancer for at blive succesfuld.

Da disse mekanismer rent faktisk er på spil i europæisk fodbold (Barros, Ibrahim, & Szymanski, 2002: 7; Morrow, 2003: 15–16; Storm, 2009b: 21; Szymanski og Smith, 1997: 148; Szymanski & Zimbalist, 2006: 193), bliver det forståeligt, hvorfor klubberne overinvesterer: I praksis bliver nedadgående performance og følgende efterspørgsel på klubproduktet ikke mødt med nedjusteringer på omkostningssiden, men det modsatte. Problemet er, at der nærmest er negativ sammenhæng mellem profit og placering (A.T.Kearney, 2010; Sperling, Nordskilde, & Bergander, 2010; Szymanski og Kuypers, 2000). Det betyder i praksis, at en bedre placering ikke nødvendigvis tjenner sig selv hjem. De øgede indtægter, som en forbedret sportslig placering fører med sig, mere end spises op af de forøgede investeringer i spillere, klubben skal foretage for at nå toppoplaceringen. Finansieringsstrukturen er altså paradoxal. Der skal penge til for at vinde, men investeringen betaler typisk ikke sig selv hjem. Pengene synes i stedet at forsvinde ned i spillernes og agenternes lommer, fordi klubbernes stræben efter succes skaber stor efterspørgsel på spiller-talent.

Set i forhold til den profitable amerikanske kontekst, hvor ligasystemet er lukket, og hvor omfattende regulering ironisk nok har fået visse forfattere til at kalde systemet ‘planøkonomisk’ (Kuper & Szymanski, 2009; Szymanski & Zimbalist, 2006), er resultatet i økonomisk henseende således dårligt.

Sportens følelsesmæssige elementer

Men hvorfor kan klubberne ikke bare tilpasse sig branchens mekanismer og finde deres plads i hierarkiet? Fort (2000), der i modsætning til den almindelige opfattelse blandt europæiske sportsøkonomer, mener, at også de europæiske fodboldklubber er profitmaksimerende virksomheder, peger på, at dette ville være den eneste rationnelle løsning på problemet. Blandt andet argumenterer Fort for, at klubberne maksimerer profit, fordi klubberne ud fra en rationel betragtning vil indse, at ikke alle kan vinde mesterskabet endsige opnå lige store indtægter.

Derfor vil de reducere deres efterspørgsel og indkøb af spillere, finde deres plads i liga-hierarkiet og trække profit ud. Hvis de ikke gør det, bør de gøre det, fordi det er, hvad mainstream mikro-økonomisk teori fortæller os, rationelle virksomheder gør.

Problemet med Fort er, at dennes argumentation blander rationalitet og moralisering, hvilket er typisk for megen mainstream mikro-økonomi (Holton, 1992). Fort bringer heller ikke meget i forhold til at forklare, hvorfor klubberne handler irrationelt og blødgør deres budgetrestriktioner.

Betruger man i stedet klubberne som værende i en omverden, hvor følelser (og dermed irrationalitet) spiller en altfagende rolle, finder vi imidlertid en interessant kobling til Kornai, da de europæiske fodboldklubber synes at spille en vigtig social rolle, der bevidst eller ubevidst refereres til, når klubberne opnår support, sådan som det også er tilfældet i forhold til de fænomener, Kornai har udviklet sit begrebsapparat til at forstå (se fx: Kornai, 1986: 26).

Formuleret anderledes virker fodboldmarkedets institutionelle mekanismer i vid udstrækning blødgørende, men spillet kan kun fortsætte, fordi klubberne spiller en helt speciel rolle som identitetsmarkør i lokalområdet og regionen, der gør det muligt at fortsætte, selvom klubberne løbende ruineres af konkurrencebetingelsernes paradoksalitet (Storm, 2009a; Storm, 2009b). Klubberne producerer nemlig positive eksternaliteter, der fanges op af interesser i deres omverden og medvirker til at redde dem fra økonomisk kollaps.

Ifølge Szymanski og Kuper er klubberne således – fra en økonomisk synsvinkel – inkompentente, fordi de kan tillade sig at være det (Kuper & Szymanski, 2009: 90), og fordi der generelt er vilje til at redde dem (Grant, 2007; Lago, Simmons, & Szymanski, 2006: 6). I forhold til engelsk fodbold er sagen eksempelvis den, at prestigen forbundet med at være en del af engelsk fodbold er så stor, at mæcener tiltrækkes let. Den russiske oliemilliardær Roman Abramovich har eksempelvis siden sin overtagelse af Chelsea brugt i omegnen af 700 mio. pund i sin stræben efter det engelske mesterskab, penge som han aldrig vil få ind igen (Hamil & Walters, 2010: 364). I en vis forstand er der tale om forbrug når rigmænd 'investerer' i en fodboldklub.

Fænomenet Roman Abramovich og andre såkaldte 'sugar daddies', der spæder penge i deres respektive klubber, er at betragte den funktionelle ækvivalent til statssubsidier i

socialistiske og post-socialistiske økonomier, hvor klubberne i principippet har frit spil, fordi supporter organisationen altid støtter ex post – en blødgørelse af H3 forudsætningen for hårdhed.

Mere generelt peger Buraimo et. al herunder på, at fodboldens kulturelle betydning i England har fået – selv normalt hårde – kreditorer til at skabe det, man med udgangspunkt i Kornai kan sige, er gode forudsætninger for blødhed: «*English football has managed to sustain persistent losses that in other industries would have invited creditor reaction. The patience of banks, Inland Revenue, and other creditors is partly due to a reluctance to call in overdrafts and unpaid bills in recognition of community disapproval that would follow*» (Buraimo, Simmons, & Szymanski, 2006: 41).

Forudsætningerne for eksistensen af bløde budgetrestriktioner er også til stede i italiensk fodbold, hvor den kulturelle og politiske betydning af fodbold er enorm (Foot, 2006). For italienerne er de positive eksternaliteter store, og mange aktører er villige til at hjælpe klubberne, når de kommer i økonomiske problemer. Tætte forbindelse og netværk mellem personer i offentlige myndigheder, private virksomheder og politikere har således i mange tilfælde ledt til massiv gældsættelse og overforbrug, der dog er blevet ordnet gennem forskellige 'løsninger' med klubernes overlevelse som resultat.

Et af de klareste eksempler på dette er Lazio-sagen, der er en åbenbar blødgørelse af H2-forudsætningen for hårdhed beskrevet ovenfor. I 2005 indgik Lazio således en aftale med de italienske skatemyndigheder om at tilbagebetale deres ophobede skattekæld på omkring 140 millioner euro over 23 år for netop at forhindre en akut konkurs. Den italienske premierminister Silvio Berlusconi, der selv ejer AC Milan, retfærdiggjorde aftalen med disse ord: «*We are talking about a team that has a huge number of supporters and there could have been public disorder and grave consequences*» (Morrow, 2006: 105). Andre ledende politikere, som fx Roms daværende borgmester, Walter Veltroni, supplerede: «*S.S. Lazio was a (...) national heritage for the sport and deserved to be bailed out simply on that account (...) the tax authorities were wise to help S.S. Lazio because the club had gone under it would have been a major blow to Italian sport*» (Hamil, Morrow, Idle, Rossi, & Faccendini, 2010: 393).

Overordnet set er ånden bag redningen af Lazio i stor udstrækning en institutionalisering af den forudgående Salvo Calcio lov ('red fodbolden'), som blev fremsat og vedtaget i det italienske parlament i 2002 (Hamil, Morrow, Idle,

Rossi, & Faccendini, 2010: 374). Loven var specialdesignet til at imødegå forskellige licens- og reguleringsproblemer, som de italienske klubber var løbet ind i. Paradoksalt nok gik loven ikke ud på at ændre klubbernes fundamentale bløde adfærd, men tværtimod var dens effekter kun yderligere blødgørende, idet en af dens hovedforslag gjorde det muligt for klubberne at afskrive køb af spillerrettigheder over en tiårig periode i stedet for den reelle kontraktperiode. Resultat var, at klubbernes finansielle status rent regnskabsteknisk blev forbedret således, at klubberne ikke ville falde for de italienske licensregler, der på det tidspunkt var gældende (Hamil, Morrow, Idle, Rossi, & Faccendini, 2010: 393). Et klart eksempel på særregler for branchen, der virker modsat i forhold til at styrke forudsætningerne for hårdhed.

Tilsvarende offentlige redningsaktioner har også været en del af spansk fodbold. I 1985, da de professionelle spanske klubbers gæld oversteg 124 millioner euro, besluttede staten – som nævnt ovenfor – at reducere den via indskud fra såkaldte fodboldfonde. Allerede i 1992 var den gal igen, men da lavede den spanske ligaorganisation en aftale med den spanske stat, hvorefter 192 millioner euro i offentlig klubgæld blev annulleret (Barajas og Rodríguez, 2010: 53).

Endvidere er det langt fra et ukendt fænomen, at lokale myndigheder hjælper nødstedte spanske klubber. For eksempel er der: (...)*no chance that Real Madrid or Barcelona would ever be allowed to go bankrupt, whatever the financial problems of these big-spending clubs* (se also: Barajas & Rodríguez, 2010: 64; Lago, Simmons, & Szymanski, 2006: 8).

Fordi fans og lokalsamfundet er stolte over klubberne, og de repræsenterer etniske, geografiske og kulturelle værdier (Ascari og Gagnepain, 2006: 77), bliver penge et middel til at opnå sejre og ikke omvendt. Klubberne støttes ud over det sædvanlige, hvilket ud over konkret støtte i form af sponsorater også i nogle tilfælde har taget form af aktieopkøb i forbindelse med aktiedividenser eller ved, at byrådet har købt klubbens stadion med profit til klubben som resultat.

Sådanne eksempler peger klart på, at støtte fra lokale nationale offentlige myndigheder – via subsidier eller eftergivelse af gæld – gør de spanske topklubber stort set immune over for økonomiske problemer. I den forstand er såvel H3 og H4 forudsætningen for hårdhed brudt.

III: KONKLUSION OG PERSPEKTIVER

Denne artikel har søgt at applicere Kornias begreb om bløde budgetrestriktioner på sport med henblik på at skabe et teoretisk begrebsapparat, der kan beskrive og forklare den samtidige tilstedeværelse af kroniske økonomiske problemer i europæisk fodbold og stor overlevelseskraft blandt klubberne.

På denne baggrund har artiklen illustreret, at de professionelle fodboldklubber på flere områder deler karakteristika med (offentlige) firmaer i socialistiske eller post-socialistiske økonomier. Karakteristikken dækker ikke alle fodboldklubber lige godt, da klubberne antager varierende grader af blødhed hhv. hårdhed, men årsagen til, at den bløde budgetrestriktion er så udbredt, skyldes i vid udstrækning, at klubberne af sociale, kulturelle og følelsesmæssige årsager ofte ses som 'too big to fail'. Typisk bliver de reddet af villige supporterorganisationer eller interesser, der træder til med eftergivelse af gæld, kapitaltilførsler eller andre hjælpeforanstaltninger, når krisen kradser. Disse interesser er i vid udtrækning motivet af følelsesmæssige årsager, fordi klubberne er vigtige identitetsmæssige markører for lokalområdet eller udgør prestigemæssige attributter som interesserne er villige til at betale for eksistensen af.

Dette faktum gør, at budgetrestriktionen i klubberne typisk forbliver bløde fordi klubberne opbygger forventninger om, at de bliver reddet, hvis de havner i økonomiske problemer.

Ikke alle klubber reddes imidlertid, og der er utvivlsomt specifikke forhold, der gør at nogle klubber ikke overlever, ligesom forskellige motiver blandt supporterorganisationer eller enkeltpersoner eksisterer i forhold til at støtte nødlidende fodboldklubber. I engelsk fodbold, har igagtagere således betragtet den berømte Glazer-families overtagelse af Manchester United som en relativt klar forretningsmæssig disposition, der vanskeligt passer ind i ideen om, at europæiske fodboldklubber over én kam opererer under bløde budgetrestriktioner. På den anden side er klubbens fans raserier over for de nye ejere i Manchester United et klart udtryk for, at klubberne er vigtige sociale institutioner, hvis sportslige succes er overordentlig vigtig for deres fans. Fremtidig forskning må afdække nærmere, hvilke specifikke forhold der spiller ind, når forskellige typer af interesser støtter eller investerer i fodboldklubber.

Kan eller skal der strammes op?

Tilstedeværelsen af andre typer af investorer i europæisk fodbold end rene blødgørende supportere rykker imidlertid ikke ved, at de bløde budgetrestriktioner dominerer som skitseret. Og eksistensen af forventninger til fremtidig støtte blandt majoriteten af klubberne rejser selvsagt spørgsmålet om, hvorvidt der kan og skal gøres noget for at stramme op i europæisk fodbold. Ifølge Kornai er svaret ret klart, at det bør der, da markedet under eksistensen af bløde budgetrestriktioner hindres i at udrydde ineffektive virksomheder. Imidlertid er svaret ikke lige så klart i forhold til sportsøkonomiske område, som det måske er i forhold til andre typer af helt eller delvist kapitalistiske økonomier.

På den ene side er der meget, der tyder på, at sportsøkonomiens specificiteter hindrer den i at blive effektiv, hvis der med effektiv menes 'profitabel'. Som vist ovenfor, er det i praksis stort set umuligt at opnå gode økonomiske resultater i fodboldbranchen, da store indtægter forudsætter gode sportslige resultater, der igen kun kan opnås via et højt lønforbrug set i forhold til konkurrenterne. Da alle klubber stræber mod at vinde – essensen af sportens væsen – konkurreres alt overskud (og mere til) typisk væk. Gode sportslige resultater er dermed en nødvendig, men ikke tilstrækkelig, forudsætning for at generere et overskud – paradoksalt nok.

På den anden side antager fraværet af økonomisk styring i fodboldklubberne efterhånden et så stort problem, at sanktioneres det ikke, er resultatet, at klubber som balancerer sine regnskaber reelt straffes for god opførsel. Formuleret omvendt belønnes klubber, der overinvesterer, fordi de alt andet lige øger deres chancer for sportslig succes ved at have et højt lønforbrug, selvom de reelt ikke er økonomisk berettiget til de placeringer, de opnår.

Hertil kommer, at det med de mængder af penge, der løber gennem europæisk fodbold i dag, må være rimeligt at forlange en bedre styring med hårdere budgetrestriktioner i europæisk fodbold, end tilfældet er i dag.

I en vis udstrækning er udviklingen i Europa dog ved at tage en mere positiv drejning, da UEFA har vedtaget at implementere det såkaldte 'Financial Fairplay Programme', der skal medvirke til at styrke de europæiske fodboldklubbers økonomi. I de kommende år vil klubberne således blive mødt med krav til deres økonomiske formåen og en trussel om sanktioner – eksempelvis udelukkelse fra de

europæiske klubturneringer – hvis de ikke lever op til de nye regler.

Dømt på erfaringerne fra Tyskland, hvor man har implementeret og håndhævet et licenssystem de senere år, er perspektiverne for øget styring bestemt til stede. Ud over, at klubberne har nedbragt deres gældsposter, har de generelt bevæget sig en økonomisk sund retning (A.T.Kearney, 2010).

Fremtiden må vise, om den tyske eller franske model, der også kører med et stramt licenssystem, kan blive spredt ud til andre ligaer i Europa. Endvidere bliver interessant at følge omUEFA's nye licensprogram kan bidrage til at stramme budgetrestriktionerne i de europæiske klubber.

LITTERATURLISTE

A.T.Kearney (2010): The A.T. Kearny EU Football Sustainability Study: Is European football too popular to fail?, A.T. Kearney, http://www.atkearney.de/content/misc/wrapper.php?id/51071/name/pdf_eu_football_sustainability_study_final_net_1277724063f532.pdf, tilgået: 9-11-2010.

Ascari, G. og P. Gagnepain (2006): "Spanish Football", Journal of Sports Economics, 7(76): 76-89.

Barajas, A og P. Rodríguez (2010): "Spanish Football Clubs' Finances: Crisis and Player Salaries", International Journal of Sport Finance, 5: 52-66.

Barajas, A., Fernández-Jardón, C. & Crolley, L. (2010): Does sports performance influence revenues and economic results in Spanish Football?, Working Paper: MPRA, <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/3234/>

Baroncelli, A. og U. Lago (2006): "Italian football", Journal of Sports Economics, 7(1): 13-28.

Barros, C., M. Ibrahímo, og S. Szymanski (2002): "Transatlantic sport: an introduction" i C Barros, M. Ibrahímo, og S. Szymanski, red., Transatlantic sport: The Comparative Economics of North American and European Sports, Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, pp. 1-20.

Bergløf, E. og G. Roland (1995): "Bank restructuring and soft budget constraints in financial transition", Journal of the Japanese and International Economies, 9(4): 354-375.

- Blanchard, O. (1999): "An Interview with János Kornai", *Macroeconomic Dynamics*, 3: 427-450.
- Boscá, J. E., V. Liern, A. Martínez, og R. Sala (2008): "The Spanish football crisis", *European Sport Management Quarterly*, 8(2): 165-177.
- Buraimo, B., R. Simmons, og S. Szymanski (2006): "English football", *Journal of Sports Economics*, 7(1): 29-46.
- Cairns, J., N. Jennett, og P. J. Sloane (1986): "The Economics of Professional Team Sports: a Survey of Theory and Evidence", *Journal of Economic Studies*, 13(1): 3-80.
- Davenport, D. S. (1969): "Collusive Competition in major league baseball: Its theory and institutional development", *American economist*, 13(1969): 6-30.
- Deloitte (2006): Annual Review of Football Finance: All Eyes on Europe, Sportsbusiness Group at Deloitte,
- Deloitte (2007): Annual Review of Football Finance. Taking New Direction, Sportsbusiness Group at Deloitte,
- Deloitte (2008): Annual Review of Football Finance: Sterling Silverware, Sportsbusiness Group at Deloitte,
- Deloitte (2009): Annual Review of Football Finance: Safety in numbers, Sports Business Group at Deloitte,
- Deloitte (2010a): Annual Review of Football Finance: National Interest, Sport Business Group at Deloitte,
- Deloitte (2010b): Football Money League 2010, Sport Business Gruop at Deloitte,
- Deloitte & Touche (2000): Annual Review of Football Finance, Deloitte & Touche,
- Deloitte & Touche (2001): England's Premier Clubs 2001, Deloitte & Touche Sport,
- Deloitte & Touche (2002): England's Premier Clubs 2002, Deloitte & Touche Sport,
- Deloitte & Touche (2003): Annual Review of Football Finance, Deloitte & Touche Sport,
- Deloitte & Touche (2004): Annual Review of Football Finance, Sportsbusiness Group at Deloitte,
- Deloitte & Touche (2005): Annual Review of Football Finance: A Changing Landscape, Sportsbusiness Group at Deloitte,
- Dietl, H. M., E. Franck, og M. Lang (2008): "Overinvestment in team sports leagues: A contest theory model", *Scottish Journal of Political Economy*, 55(3): 353-368.
- Dobson, S. og J. Goddard (2001): *The economics of football*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Du, J. og D. D. Li (2007): "The soft budget constraint of Banks", *Journal of Comparative Economics*, 35: 108-135.
- Duggan, M. G. (2000): "Hospital Ownership and Public Medical Spending", *Quarterly Journal of Economics*, 115(4): 1343-1373.
- Foot, J. (2006): *Calcio: A History of Italian Football*, London: Fourth Estate.
- Fort, R. (2000): "European and North American sports differences (?)", *Scottish Journal of Political Economy*, 47(4): 431-455.
- Garcia, J. og P. Rodriguez (2003): "From Sports Clubs to Stock Companies: The Financial Structure of Football in Spain, 1992-2001", *European Sport Management Quarterly*, 3(4): 253-269.
- Gomulka, S. (1985): "Kornia's Soft Budget Constraint and the Shortage Phenomenon: A Criticism and Restatement", *Economics of Planning*, 19(1): 1-11.
- Grant, W. (2007): "An Analytical Framework for a Political Economy of Football", *British Politics*, 2(1): 69-90.
- Hamil, S., S. Morrow, C. Idle, G. Rossi, og S. Faccendini (2010): "The governance and regulation of Italian Football", *Soccer & Society*, 11(4): 373-413.
- Hamil, S. og G. Walters (2010): "Financial performance in English professional football: 'an inconvenient truth'", *Soccer & Society*, 11(4): 354-372.
- Holton, R. J. (1992): *Economy and Society*, London: Routledge.

- Kesenne, S. (2007): The Economic Theory of Professional Team Sports: an Analytical Treatment, Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Kornai, J. (1979): "Resource-Constrained versus Demand-Constrained Systems", *Econometrica*, 47(4): 801-819.
- Kornai, J. (1980a): Economics of Shortage: Volume B, Amsterdam: North-Holland Publishing Company.
- Kornai, J. (1980b): "Hard and soft budget constraint", *Acta Oeconomica*, 25(3-4): 231-245.
- Kornai, J. (1985): "Gomulka on the Soft Budget Constraint: A Reply", *Economics of Planning*, 19(2): 49-56.
- Kornai, J. (1986): "The Soft Budget Constraint", *KYKLOS*, 39: 3-30.
- Kornai, J. (1998): "The Place of the Soft Budget Constraint Syndrome in Economic Theory", *Journal of Comparative Economics*, 26: 11-17.
- Kornai, J. (2001): "Hardening the budget constraint: The experience of the post-socialist countries", *European Economic Review*, 45(9): 1573-1599.
- Kornai, J., E. Maskin, og G. Roland (2003): "Understanding the soft budget constraint", *Journal of Economic Literature*, 41(4): 1095-1136.
- Kuper, S. og S. Szymanski (2009): Soccernomics: Why England Loses, Why Germany and Brazil Win, and Why the US, Japan, Australia, Turkey --and Even Iraq-- are Destined to Become the Kings of the World's Most Popular Sport, New York: Nation Books.
- Lago, U., R. Simmons, og S. Szymanski (2006): "The financial crisis in European football: An introduction", *Journal of Sports Economics*, 7(1): 3-12.
- Li, D. D. og M. Liang (1998): "Causes of the Soft Budget Constraint: Evidence on Three Explanations* 1", *Journal of Comparative Economics*, 26(1): 104-116.
- Maskin, E. S. (1999): "Recent theoretical work on the soft budget constraint", *American Economic Review*, 89(2): 421-425.
- Mitchell, J. (2000): "Theories of soft budget constraints and the analysis of banking crises", *Economics of Transition*, 8(1): 59-100.
- Morrow, S. (2003): The peoples game? Football Finance and Society, Hounds Mills: PALGRAVE MACMILLAN.
- Morrow, S. (2006): "Impression Management in Football Club Financial Reporting", *International Journal of Sport Finance*, 1(2): 96-108.
- Neale, W. C. (1964): "The Peculiar Economics of Professional Sports", *Quarterly Journal of Economics*, 78(1): 1-14.
- Pun, W. C. (1995): "The Kornai Effect and Soft Budget Constraints", *Journal of Comparative Economics*, 21(3): 326-335.
- Robinson, J. A. og R. Torvik (2009): "A political economy theory of the soft budget constraint", *European Economic Review*, 53: 786-798.
- Röller, L. H. og Z. Zhang (2005): "Bundling of social and private goods and the soft budget constraint problem", *Journal of Comparative Economics*, 33(1): 47-58.
- Rottenberg, S. (1956): "The Baseball Players' Labour Market", *The Journal of Political Economy*: 242-258.
- Sandy, R., P. J. Sloane, og M. S. Rosentraub (2004): The economics of sport: An international perspective, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Schmidt, K. M. (1996): "The costs and benefits of privatization: an incomplete contracts approach", *Journal of Law, Economics, and Organization*, 12(1).
- Sloane, P. J. (1971): "The Economics of Professional Football: Football Club as a Utility Maximiser", *Scottish Journal of Political Economy*, 18(2): 121-146.
- Sloane, P. J. (1980): Sport in the Market?: The Economic Causes and Consequences of the 'Packer Revolution', London: The Institute of Economic Affairs, Paisley College of Technology.
- Sloane, P. J. (2006): "Rottenberg and the economics of sport after 50 years: An evaluation", Discussion Paper:

- University of Wales, Swansea; Institute for the Study of Labor, 2175: 1-23.
- Solberg, H. A. og K. K. Haugen (2010): "European club football: why enormous revenues are not enough?", Sport in Society, 13(2): 329-343.
- Sperling, J., H. Nordskilde, og E. Bergander (2010): Spillet udenfor banen: Succes og fiasko i dansk fodbold, København: L&R Business.
- Storm, R. K. (2009a): «Samfundets nye kulturpolitik: Sport i oplevelsesøkonomien», Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift, 12(1): 113-139.
- Storm, R. K. (2009b): "The rational emotions of FC København: a lesson on generating profit in professional soccer", Soccer and Society, 10, 3(4): 459-476.
- Szymanski, S. (2009): Playbooks and Checkbooks: An introduction to the Economics of Modern Sports, Princeton: Princeton University Press.
- Szymanski, S. og T. Kuypers (2000): Winners and losers: The Business Strategy of Professional Football, London: Penguin Books.
- Szymanski, S. og R. Smith (1997): "The English Football Industry: profit, performance and industrial structure", International Review of Applied Economics, 11(1): 135-153.
- Szymanski, S. og A. S. Zimbalist (2006): National Pastime: How Americans Play Baseball and the Rest of the World Plays Soccer, Washington D.C.: Brookings Institution Press.
- Tjerbo, T. og T. P. Hagen (2009): "Deficits, Soft Budget Constraints and Bailouts: Budgeting after the Norwegian Hospital Reform", Scandinavian Political Studies, 32(3): 337-358.
- Walters, G. (2007), Corporate Governance in the Football Industry: A Stakeholder Analysis, School of Management and Organizational Psychology. Birkbeck. University of London, London.
- Walters, G. & Hamil, S. (2008): Inquiry into English Football and its Governance. Memorandum of Written Evidence, All Party Parliamentary Football Group,
- Zimbalist, A. (2003): "Sport as business", Oxford Review of Economic Policy, 19(4): 503-511.

ABONNEMENT

HUSK!

*Abonnementet løper til det blir oppsagt,
og faktureres per kalenderår.*

www.samfunnsokonomene.no

FLYTTEPLANER?

Vi vet ikke om våre abonnenter flytter mer enn andre, men det virker slik. Hver måned får vi tidsskrifter i retur fordi adressaten har flyttet.

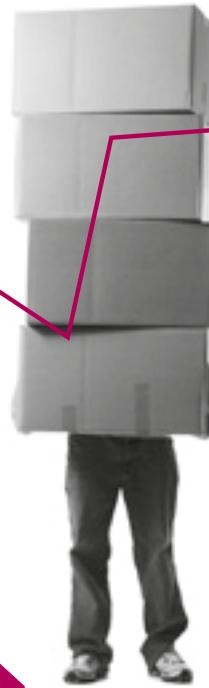
Spar oss for ekstra porto og deg selv for forsinkelser:

MELD FLYTTING!

Telefon: 22 31 79 90

E-post: post@samfunnsokonomene.no

www.samfunnsokonomene.no

SAMFUNNSØKONOMENE

Samfunnsøkonomene er en interesse- og arbeidstakerorganisasjon for medlemmer med høyere eksamen i samfunnsøkonomi fra universitet eller høyskole. Samfunnsøkonomene har i overkant av 2000 medlemmer og er tilsluttet Akademikerne - Norges største arbeidstakerorganisasjon for langtidsutdannede.

Generalsekretær

Generalsekretæren leder foreningens sekretariat og rapporterer direkte til foreningsstyret. Sekretariatet består foruten generalsekretæren av 3 medarbeidere og holder til i moderne lokaler sentralt i Oslo.

Vi søker en generalsekretær med ledererfaring, gode samarbeidsevner og samfunnsengasjement. Erfaring fra organisasjons- og tariffarbeid er en forutsetning. Søkere må ha relevant høyere utdanning og arbeidserfaring.

Stillingen er på øremål for en periode på 6 år med mulighet for forlengelse. Lønn og betingelser etter avtale.

For ytterligere opplysninger, kontakt styreleder: Frode Lindseth Tlf.: 938 65 018
Søknad og CV sendes til f-linds@online.no

Søknadsfrist: 24. OKTOBER

For fullstendig utlysning og mer informasjon om foreningen:
www.samfunnsokonomene.no

IB E. ERIKSEN
Professor, Universitetet i Agder
ARILD SÆTHER
Professor, Universitetet i Agder

Jacob Aall – Norges første statsøkonom¹

Formålet med denne artikkelen er å gi en oversikt over Jacob Aalls virke som jernverkseier, forretningsmann, politiker og som forfatter av statsøkonomiske avhandlinger. Vi vil hevde at historikeren Jacob S. Worm-Müller hadde rett da han skrev at «Aall er den første norske statsøkonom».¹

1. Innledning

Jacob Aall (1773–1844) ble født 27. juli 1773 i Porsgrunn. Her vokste han opp som den eldste sønn i en rik kjøpmanns- og godseierfamilie. Han fikk en streng oppdragelse og hans første skolegang ble overlatt til en serie huslærere, «hvorav den første var drikkseldig, den annen udugelig, den siste begge deler og dertil en hyppig bruker av korporlig avstraffelse».³ Dette gav Jacob mistillit til egne evner som må ha preget han gjennom hele livet. Femten år gammel ble han sent til den vel ansette Nyborg skole på Fyn. Her fikk han vise sine evner og ble uteksaminert etter tre år som den beste i klassen. Deretter ble han immatrikulert ved Universitetet i København. Dette var en tid med økonomisk og sosial vekst i kongerikene Danmark-Norge og universitetet bar også preg av dette. Jacob Aall fant seg godt til rette som student. Han viste interesse for mange fag og ble blant annet kjent med presten og landøkonomen Hans Høegh (1738–1805). Gjennom ham fikk han interesse for landbruksøkonomiske spørsmål. Etter sin fars

ønske om å bli prest konsentrerte han seg om teologien og ble uteksaminert som cand. theol. i 1795.

Etter et opphold i Norge, hvor han holdt – som han selv forteller – en mislykket prøvepreken som prest, vendte han tilbake til København.⁴ Ved universitetet tok han fatt på studier i naturvitenskapene. Her fulgte han forelesninger i kjemi, fysikk og mineralogi. I 1797–98 besøkte han, sammen med venner, universitetene i Kiel, Leipzig og Göttingen, hvor han fortsatte disse studiene. Han avsluttet sine studier ved Bergakademiet i Freiburg, Sachsen, hvor han ble kjent med den tyske mineralog Abraham Gottlob Werner (1750–1817), og hvor han spesialiserte seg på bergverksdrift. Etter å ha avsluttet sine universitetsstuder gjorde han praktiske studier ved gruvene i Sachsen og jernverk i Schlesien. Han returnerte til Norge i 1799. Faren døde i 1798 og ved tilbakekomsten brukte Jacob Aall, sammen med sin bror Nicolai, deler av farsarven til å kjøpe Næs Jernverk i Holt ved Tvedstrand for 170 000 riksdaler.⁵ I 1802 løste han ut broren slik at han ble eneier.

¹ En presentasjon av et pågående delprosjekt i Jacob Aall-prosjektet ved Nes Jernverksmuseet.

² Norsk Biografisk Leksikon 1923.

³ Aall Erindringer.

⁴ Aall Erindringer.

⁵ Verket ble startet opp i 1665 under navnet Baaseland Værk.

2. Entreprenør og bedriftsleder

Da Jacob Aall overtok Næs Jernverk i 1799 var bedriften i følge Paul Thyness «en vanskjøttet bedrift».⁶ Denne negative beskrivelse av tilstanden medfører i følge lokale historikere ikke riktighet. Imidlertid var det ubestridt et behov for store produksjonstekniske forbedringer som medførte kostbare investeringer. Også når det gjaldt forholdet til de ansatte og til bøndene i området kunne det være behov for endringer. Verket var da også helt avhengig av bøndenes leveranser av trekull.

Jacob Aall snudde utviklingen for Nes Jernverk ved å foreta store investeringer og utvikle et godt forhold til jernverkets ansatte og til bøndene. På mange områder ble Nes Jernverk en münsterbedrift. Jacob Aall har som bedriftsleder blitt beskrevet som en mann med seig energi og med store tekniske og økonomiske kunnskaper. Han hadde stor teknisk innsikt og hans satte seg hele tiden inn i nye metoder spesielt hva angikk jernverksdriften. Han oppnådde å bringe Næs Jernverk fram til å bli et av de mest moderne og viktigste i Norge. Jernverkets produksjon, sett med datidens øyne, var av svært høy kvalitet og dets ulike produkter oppnådde stor anerkjennelse langt ut over landets grenser.⁷ Spesielt ble verket kjent for sine elegante ovner i empirestil.

Aalls tekniske og økonomiske kunnskaper var ikke bare knyttet til jernverksdriften men også til jordbruk og skogbruk og mange andre virksomheter. Han ble sett på som en foregangsmann innen landbruket hvor han da også nedla et stort arbeid med å introdusere forbedringer. Dette gjaldt ikke bare hans egne eiendommer, men ved opplysningsvirksomhet for landbruket i hele distriktet. I tillegg til jernverksdriften drev han en omfattende handelsvirksomhet og han etablerte også et skipsrederi. Han ble også en av landets fremste trelasteksportører. Her skal også nevnes at han i forretningslivet var villig til, når han så det som nødvendig, å ta stor risiko. Han ble sett på som en som var villig til å satse når andre var tilbakeholdne. All denne virksomheten som Jacob Aall drev selv eller sto bak, skapte store verdier og sikret arbeid og levebrød for mange mennesker i hele området. Nes Jernverk ble dermed hjørnestenen i et, etter datidens forhold, blomstrende industrialsamfunn.

Jacob Aall beskrives av flere som en person som var forut for sin tid når det gjaldt forhold til sine arbeidere og deres familier. Jacob og Louise Aall hadde stor menneskelighet

og respekt for både høy og lav. De hadde sammen stor forståelse for de problemene som verkets egne ansatte og befolkningen i området stred med. Verket fikk etter hvert egen sparekasse pluss ordninger for pleie ved sykdom og for støtte ved usørhet. I Holt sokn støttet de skole og utdanning for barn og de sto bak organisering av fattigforsorgen. Som følge av denne virksomheten nøt de stor anseelse, noen går så langt som til å si at de var elsket, av befolkningen i et stort område.

Den franske revolusjon og Napoleons maktovertagelse førte til at fra 1792 til 1815 var det nesten kontinuerlig krig i Europa. Danmark-Norge forsøkte å holde seg nøytral. Dette medførte at perioden 1793–1806 og spesielt årene 1804–1806 var preget av høykonjunktur i Danmark-Norge. De generelt gode tidene skapte ekstra gode vilkår for jernverksdriften. Høye priser for jern, og spesielt høye priser for jernvarer av god kvalitet, som varte helt fram til 1807 bidro til at Jacob Aall ble en formuende mann. Han var derfor i stand til å finansiere store tekniske forbedringer ved jernverket deriblant innføringen av nye støpemetoder.

Alt dette la også grunnlaget for at han, da krisen slo til, hadde økonomisk handlefrihet til ikke bare å holde sin egen bedrift i gang men han kunne også hjelpe andre som ellers ville ha kommet i store vanskeligheter.

Jacob Aall viste i sitt virke at han ikke var noen bedriftsleder og bedriftsøkonom i snever forstand. Han så betydningen av sin bedrift for næringsliv og befolkning i et større område og han så verdien av gruve- og jernverksdrift for utviklingen av hele landet. Dette alene burde være nok til å kalte ham statsøkonom.

3. Jacob Aalls innsats under krigen

Mange uheldige omstendigheter førte til at Danmark-Norge etter hvert ble tvunget til å slutte seg til Napoleon og erklaøre krig mot England. Krigen i 1807–1814 hadde katastrofale økonomiske konsekvenser for kongerikene og spesielt for Norge, som var helt avhengig av tilførsel utenfra. Den engelske blokade stoppet nesten all skipsfart, som var en svært viktig næring for hele kyst-Norge. Dette førte til total stopp i eksporten av tømmer, mineraler og andre råvarer og hva som var langt alvorligere stopp i import av korn og andre viktige levnetsmidler. Det siste skapte en særdeles vanskelig situasjon siden misvekst i årene 1804–06 hadde ført til at import av korn var livsnødvendig. Blokaden medførte derfor stor arbeidsledighet, dyrtid for korn og andre levnetsmidler og med hungersnød og sykdom som følge. Dødeligheten økte sterkt i disse årene. Det

⁶ Thyness Biografisk leksikon.

⁷ Keilhau, W. (1929) bind VIII s.58.

var ikke bare barnedødeligheten som økte, men også dødeligheten for de fleste aldersgruppene. Befolknigen som i slutten av 1807 var på om lag 910 000 sank til 898 000 i slutten av 1811. Årene 1809, 1812 og 1813 hvor også landet ble rammet av misvekst ble karakterisert som skrekens år hvor sulten rammet store deler av befolkningen.

Da krigen brøt ut i 1807, stilte Jacob Aall straks to malmjakter til disposisjon som kanonbåter for å beskytte norske havner mot engelske angrep. Som de fleste andre norske forretningsfolk brakte krigen også Aall i en svært vanskelig stilling. Men krigen førte ikke for Aall, som for mange andre, til passivitet. Det var nå nødvendig å satse ikke for egeninteressen men for distriktet og landets beste. Dette gjorde han uten å ta hensyn til den store fare han utsatte sin egen økonomi for.⁸ Han viste stor aktivitet i å hjelpe alle som direkte eller indirekte var avhengig av den virksomhet han selv var engasjert i.

Under krigen startet han også et skipsrederi og med sine skip brøt han blokaden og drev med betydelig import av korn. Han var utvilsomt en entreprenør og forretningsmann med et sosialt ansvar langt forut for sin tid. Under krigsårene brukte han den formue han hadde skapt i de gode årene og all sin kredittverdighet, for alt hva den var verd, til å holde sin egen virksomhet i gang og til å støtte andre forretningsfolk som trengte det. Han solgte brødkornet han importerte billig, og på kreditt, i en tid hvor det å selge på kreditt var svært risikofylt. Dette sammen med skipsforlis påførte ham store tap.⁹ Alt dette gjorde han imidlertid for å holde den truende hungersnøden vekk fra så mange som mulig.

Blant de som i disse trengselstider arbeidet for å sikre desperat tiltrengte forsyninger var Aall blant de ledende. Han arbeidet så å si dag og natt på alle nivåer. Han støttet blokadebryterne, og deres familier om de ble tatt, da de førte hardt tiltrengte forsyninger med korn og andre levnetsmidler til landet. Men han benyttet også sin skriveverdighet. Han skrev artikler som støttet frihandel for korn og han skrev petisjoner til regjeringen i København med malende beskrivelser av hvor vanskelig den økonomiske og sosiale situasjonen var.

Den norske regjeringskommisjonen, under prins Christian Augusts ledelse, var satt til å administrere landet siden forbindelsen med København nesten var blitt brutt som følge av blokaden. Kommisjonen hadde imidlertid uklare

fullmakter og fikk også av den grunn lite gjort. Da Jacob Aall med sine petisjoner ikke nådde fram rådet han den etablerte forsyningskommisjonen, under grev Wedel Jarlsbergs ledelse, til på egen hånd å starte samtaler om handelsfred med England for å få hevet blokaden. Dette var vel på grensen til revolusjon og nesten landsforræderi. På tross av dette mottok han fra kommisjonen den «største Anerkjendelse for Mod og Virksomhed».

Aalls arbeid med å skaffe forsyninger til landet førte til at han, og andre ledende personer, i 1809 ble invitert til et møte med Wedel Jarlsberg for å drøfte den økonomiske og politiske situasjonen. Til tross for at han var svært kritisk til kongens og den danskdominerte regjeringens politikk overfor Norge ville han ikke støtte forslag om å ta opp forhandlinger med Sverige. Jacob All følte en sterkt tilknytning til Danmark.

Dette året hadde Aall også kontakt med prins Christian August, hvor han gav klart uttrykk for Norges uhyre vanskelige økonomiske situasjon og kom med forslag om hva som måtte gjøres. Samme år gav han ut artikkelen *Fædrelandske Ideer*. Her ga han støtte til reformkrav som bedre offentlig utdanning, eget universitet i Norge og en egen norsk Bank.

Da krigen brøt ut ble spørsmålet om pengevesenet i Norge i høy grad aktuelt. Den økonomiske virksomhet var blitt rammet og pengemangelen var stor og alminnelig.¹⁰ I 1813 fikk Aall på Næs besøk av den nye stattholderen prins Christian Frederik, som bl.a. var interessert i Aalls synspunkter om bankspørsmålet. Dette førte til at han deltok på et bankmøte i Christiania helt på slutten av året. Han ble også med i en komité som utarbeidet planene for en privat lån- og diskonteringsordning. Vinteren og tidlig på året 1814 var han derfor i Christiania.

I politikken ble han, som vi vil komme tilbake til, sett på som en forsiktig og tilbakeholden person, men i forretningsslivet og spesielt under krigsårene var han blant dem som var villig til å ta stor risiko når det var viktig for alles beste.

4. Politikeren Jacob Aall

Gjennom sitt arbeid med å holde sin og andres økonomiske virksomheter i gang under krigen og ikke minst arbeidet med å sikre forsyningene til befolkningen for å holde hungersnøden fra livet kom Jacob Aall inn i politikken. Med

⁸ Nielsen (1878) *Dansk Biografisk Lexikon*.

⁹ Worm-Müller (1918) s.103.

¹⁰ Rygg (1918): *Norges Banks Historie*.

sine nære relasjoner til Danmark ønsket han mindre enn noen å bryte forbindelsene med Danmark. Hans kone Louise var dansk. Imidlertid var han som ingen andre klar over Norges desperate økonomiske stilling. Han var av den oppfatning at skulle Norge unngå en alvorlig hungersnød måtte en få til en handelsfred med England som sikret import av korn og andre nødvendige levnetsmidler.

Allerede i 1806 hadde Aall startet sin forfattervirksomhet med artikkelen *Om Jernmalmleier og Jerntilvirkning i Norge*. I 1809 skrev han som nevnt artikkelen *Fædrelandske Ideer*. Her legger han grunnlaget for sitt senere statsøkonomiske forfatterskap og politiske virksomhet. Samme året skrev han også et modig og nesten revolusjonært brev til Christian August, hvor han ba ham at det ble tatt opp forhandlinger med England for å få opphevet blokaden slik at folks lidelser kunne bli redusert.

Aall var med sitt bidrag på 20 000 riksdaler en av de største bidragsyterne til det nye norske universitet da det ble etablert i 1811. I tillegg ga han – sammen med broren Niels Aall – penger til et stipendium, forvaltet av Selskabet for Norges Vel, som skulle brukes til undersøkelser av norske natur- og næringsforhold.¹¹

Da nordmennene nektet å godta betingelsene i Kielavtalen og valgte sin egen nasjonal-forsamling, Riksforstillingen på Eidsvoll, i 1814 ble Jacob Aall av valgmennene enstemmig valgt som representant for Nedenes amt. Dette tiltross for at han på dette tidspunkt oppholdt seg i Christiania og derfor ikke var valgbar til Riksforstillingen.¹² Hans renommé i amtet var imidlertid så ubestridt at valget ble godkjent.

Bernt Nissen skriver at Aall var «en av de edlestes og mest fordomsrike menn på riksforstillingen».¹³ Aall var en varm venn av Danmark som han betraktet som sitt annet fedreland. På Eidsvoll sluttet Aall seg imidlertid til Unionspartiet, som tok det upopulære standpunkt at en union med Sverige ville være den beste løsningen. Han tok dette standpunktet fordi hans fornuft fortalte ham at Norge, som var utmatet av krig og hungersnød og i en desperat økonomisk situasjon, ikke hadde styrke nok til å opprettholde sin uavhengighet mot viljen til de seirende stormaktene. Det var få andre som hadde en bedre oversikt over landets

økonomiske situasjon enn Jacob Aall. Som medlem av konstitusjonskomiteen hadde han en framtredende rolle i utarbeidelsen av Grunnloven. Han ble betraktet og respektert som en viktig megler og forsoner mellom de ulike interessegruppene. Etter at unionen med Sverige ble påtvunget oss av stormaktene og den første norske regjering ble dannet avslø Aall et tilbud om å bli medlem.

Imidlertid valgte og gjenvalte valgmennene i amtet ham igjen og igjen. Som stortingsrepresentant i en årrekke fra 1815 og til 1830 utførte han et stort arbeid.¹⁴ Jacob Aall var, som tidligere nevnt, villig til å ta stor risiko i sin egen forretningsvirksomhet. Som medlem av Stortinget framsto han i økonomiske spørsmål som en forsiktig person som støttet tiltak som kunne skape økonomisk framgang forutsatt at en slik politikk ikke ville føre til sosial uro og true alminnelige menneskers velstand. I Stortingsdebattene, ved de forslag som han fremmet og ikke minst i sine artikler bidro han til løsningen av mange av de problemene som en ny nasjon sto overfor.

På Eidsvoll spilte Aall en viktig, men heller tilbaketrukket rolle. På Stortinget, etter at unionen med Sverige var en realitet, ble det annerledes. Han ble regnet som en svært aktiv og hardt arbeidende representant. På grunn av sine svært gode praktiske kunnskaper om landets økonomiske tilstand og sine teoretiske kunnskaper fra et omfattende selvstudium av datidens økonomiske litteratur gjorde han seg sterkt gjeldende. Han var ingen egentlig partipolitiker, men heller en person som forsøkte å finne praktiske løsninger. Han sto for en klar liberal, men moderat, politikk. Han var en forkjemper for å få fjernet tollen på kornhandelen. Likeledes sto han fremst i rekken i arbeidet med å få fjernet næringsprivilegiene. I følge Mardal (2008) var han «en konsekvent forkjemper for handels- og næringsfrihet.» Imidlertid mente også Aall at dette måtte skje gradvis slik at sosial uro kunne unngås.

Grunnloven bestemte da også at i § 101 at «Nye og bestandige innskrenkninger i næringsfriheten bør ikke tilstedes noen for framtiden». Et forslag om å avskaffe de bestående privilegier i løpet av 7 år ble forkastet, med Aalls stemme, da han mente at ikke alle privilegier kunne behandles likt. Imidlertid støttet han forslaget om at spørsmålet skulle behandles på første ordentlige Storting i 1815. Det første privilegiet som ble tatt opp der var den rett bergverkene hadde til å få levert billig trekull fra bøndene innen et bestemt område (en circumfires). Aall ble formann i en

¹¹ Stipendiet ble gitt til det nye universitetets professor i statsøkonomi og botanikk Christen Smith (1785-1816). Beklageligvis tiltrådte ikke Smith sitt professorat da han omkom på en britisk ledet ekspedisjon til Congo.

¹² Bergsgård (1943) s. 180.

¹³ Nissen (1965) s. 42.

¹⁴ Han ble også valgt i 1839 men måtte be seg fri grunnet sviktende helse.

særkomite som behandlet spørsmålet. Til tross for at han som jernverkseier hadde fordel av dette privilegiet drev han ifølge Keilhau (1929), gjennom at disse rettighetene ble avskaffet ved lov av 1. juli 1816.¹⁵ Deretter ble eneretten kjøpstedene hadde til å brenne brennevin fjernet og i samme Storting ble også siste rest av sagbruksprivilegiene fjernet. Også her var det Aall som var drivkraften. I alle de år han satt på Stortinget arbeidet han hardt og sto sentralt i arbeidet med disse sakene. Dette betyddde store økonomiske reformer. I andre land vakte dette strid, men i Norge gikk dette stort sett fredelig for seg. I henhold til Keilhau kunne Jacob Aall i en odelstingstale 11. mars 1830 med alminnelig tilslutning uttale: «*De få levninger av feudalsystemets villfarelser som fantes i vårt land, er forsvunnet av vår lovgivning uten at vederlag er gitt – neppe krevet – for de lidte tap.*»¹⁶ Aall var imidlertid moderat når det gjaldt gjennomføringen av den økonomiske politikken. På grunn av hans sosiale innstilling ønsket han å gjøre overgangen fra det gamle til det nye lettest mulig for de brede lag av befolkningen. Det var derfor nødvendig å ta tiden til hjelp. Det var på det økonomiske og sosiale området han viste sitt største framsyn.

Den mest påtengende sak som overskygget alle andre på det første ordentlige Storting var imidlertid å få orden på pengevesenet. Fallet i pengeverdien akselererte til stor skade for de fleste samfunnsgrupper. Jacob Aall arbeidet i hele sin tid på Stortinget med å få et bedre banksystem og pengepolitikk hvor både de som drev håndverk- og industrivirksomhet og de som drev handelsvirksomhet kunne sette inn og låne penger til en anständig rente. Aall hadde vært imot Eidsvolls garantien¹⁷ da denne ville bringe svært mange bønder i en vanskelig økonomisk stilling. Han fikk rett og arbeidet derfor med stor kraft for å få vedtatt en ny lov om pengevesenet. Denne ble vedtatt i juni 1816 og ved kongelig kunngjøring ble en ny bank med navnet «Norges Bank» opprettet i desember samme år som en kombinert privat og statlig bank. Rygg hevder at det ikke var usannsynlig at Aall hadde hovedfortjenesten for navnet.¹⁸ Som basis for bankens rett til å utstede sedler ble det vedtatt å opprette et sølvfond, som skulle garantere pengeverdien dvs. at de nye pengesedlene skulle kunne innveksles mot sølvmynt. Keilhau hevder i sin avhandling Den Norske Pengehistorie fra 1952 at loven fra 1816 «hvilte på grundig teoretisk gjennomtenkning og var stort sett meget

tilfredsstillende.» Loven gav også gode garantier for et stabilt pengevesen.¹⁹

Nå gikk det imidlertid ikke slik. Sølvfondet måtte skaffes ved frivillig aksjetegning eller tvangsbidrag. Da aksjetegningen mislykkes startet inflasjonen og krisen var et faktum.²⁰ Det viste seg også at sølvskatten ble svært vanskelig å inndrive. Aall selv mente at denne skatten var for stor. Det hadde ikke vært nødvendig å kreve inn et så stort fond da sølvmangelen i landet var meget stor. Som følge av krisen vedtok Stortinget i 1818, etter stor strid, en lov som sa at Norges Bank etter 1. januar 1819 skulle være frittatt for sin lovbestemte plikt til å innløse sedlene i sølvmynt. Dette medførte at forsøket på å skape et stabilt pengevesen mislykkes. Som følge av at den frivillige aksjetegningen mislyktes ble også Norges Banks hovedkontor lagt til Trondheim, noe også Aall hadde vært imot. Det viste seg også å være en feil beslutning, da direksjonen satt i Trondheim fjernt fra begivenhetene. Dette førte til at banken ikke løste de oppgaver den var satt til å takle.

De pengepolitiske problemene kom opp på hvert eneste Storting i de årene Jacob Aall var representant. Her skal også nevnes at i 1822 besluttet Stortinget at Norges Banks sedler skulle veksles inn med sølv mot en bestemt kurs fra 1823. Vekslingskursen ble da satt til 190. Pengepolitikken som nå ble fulgt og som Aall var en forkjemper for var at sedlene skulle opparbeides til pari. Dette var den gang i samsvar med gjeldende økonomisk teori. Denne utviklingen skulle imidlertid skje gradvis ved en økning i produksjonen og ved at handelsbalansen bedret seg. Dette skjedde da også. I 1842 kom bestemmelsen om vekslings etter pari kurs. I ettertid har en drøftet konsekvensene av denne politikken. Amundsen (1963) hevdet at denne politikken førte til utenlandsk spekulasjon og at den hindret industrialiseringen.²¹

På Stortinget var Aall medlem eller formann i et stort antall komiteer. De fleste hadde med næringspolitikk eller pengepolitikk å gjøre. Her skal kun nevnes at han i 1815–16 satt i en hjelpekomité for land- skog- bergvesen, en komité for det økonomiske oppgjør med Danmark og en lov komité for å utarbeide ny bergordning. I 1821–22 satt han i komiteen som utarbeidet forlag til reform av tollvesenet og komiteer som arbeidet med størrelsen på statslånet og en som igjen måtte ta seg av oppgjøret med Danmark. I 1827–28 satt han i komiteen for berg- og skogvesenet, i

¹⁵ Keilhau, W. (1929) bind VIII s.289-301.

¹⁶ Ibid s. 301.

¹⁷ Vedtak i Riksundersøkelsen på Eidsvoll i 1814. Vedtaket inneholdt en garanti for at kurset på sedler (riksbankdaler) skulle ha en viss sølvverdi.

¹⁸ Rygg (1918) s. 97.

¹⁹ Keilhau (1952) s. 72.

²⁰ Aall (1832) bind 1.1 s.101-102.

²¹ Amundsen (1963) a. 58-60.

komiteen for handels- og næringsfrihet og i komiteen for forøkelsen av seddelmengden. I sin siste periode satt han i næringskomiteen. Etter at han sluttet som stortingsrepresentant i 1828 deltok han i flere viktige regjeringsoppnevnte kommisjoner. Dette gjaldt for eksempel i 1837 en kommisjon til å undersøke de offentlige innretninger på Kongsberg. Og i 1842 en Kongelig kommisjon til å utarbeide ny bergverkslov.

5. Jacob Aalls statsøkonomiske produksjon

Det er allment kjent at Jacob Aall hadde en sterk litterær interesse. Denne interessen gikk tilbake til ungdommen og til studieårene i København. Han utfoldet selv et mangesidig forfatterskap. Han utga flere vitenskapelige avhandlinger om statsøkonomiske spørsmål. Det var avhandlinger om næringsøkonomiske spørsmål knyttet til jernverksdrift, bergverksdrift, åkerbruk og kornhandel. Videre skrev han avhandlinger om sosiale spørsmål, og ikke minst om penge- og bankvesen.

Aall deltok også i den allmenne debatt gjennom innlegg i avisene. Hans skriftlige arbeider bærer preg av at vi har å gjøre med en person med betydelige teoretisk-økonomiske kunnskaper, i tillegg til den praktiske erfaring han opparbeidet seg, innen de emner han skrev om. Her er det også viktig å legge til at Aall behersket tysk, engelsk og fransk og at han tilhørte den intellektuelle elite som også hadde lært gresk og latin.

Som forfatter utfoldet han en flersidig virksomhet utover økonomi og politikk. I årene 1816–20 var han medarbeider i tidsskriftet *Saga*. Her oversatte han islandske ættesaer fra gammelnorsk til norsk. Denne interessen hadde han hele livet og i 1838–39 utkom Snorre Sturlasons *Norske Kongers Sagaer*. Denne oversettelsen ble i følge Mardal (2008) av betydning for nasjonalromantikken i landet. Den største innsatsen som historisk forfatter bidro han med i sine *Erindringer som Bidrag til Norges Historie 1800–1815* som utkom 1844–45. Dette bidraget blir fortsatt regnet med som en viktig kilde til denne perioden.

Det følger av framstilling så langt at Aall som entreprenør og bedriftsleder ikke kan karakteriseres som noen bedriftsøkonom i snever forstand. Han så langt utover sine egne snevre næringsinteresser i måten han drev sine omfattende virksomheter på. I stor grad vurderte han sine egne forretningsinteresser opp imot interessene til det omliggende samfunn, for ikke å si hele landet, når han fattet sine økonomiske beslutninger. Det er derfor rimelig å slutte at Aall var en økonom med en statsøkonomisk innsikt som var

langt forut for sin tid. Denne statsøkonomiske innsikt hadde han skaffet seg ved egne studier og ved sitt arbeid som bedriftsleder og som politiker.

Historikeren Jacob S. Worm-Müller hevder at «Aall er den første norske statsøkonom». Hans tenkemåte var vitenskapelig men han hadde også et praktisk formål med sin økonomiske litterære produksjon. Videre hevdet han at selv om Aall ikke var noen original tenker så var hans økonomiske arbeider omfattende og omhyggelig utført. De var preget av en erfaren manns praktiske klokskap. De ville derfor «alltid beholde sin verdi». ²²

Universitetslektor Kåre Amundsen hevder i boken *Norsk Sosialøkonomisk historie 1814–1890* fra 1963 at utenom Anton Martin Schweigaard (1800–70) er det Halfdan Lehmann (1825–1908), Th. Hellesen (1862–1894) og Torkel H. Aschehoug (1822–1909) som kommer med teoretiske bidrag av betydning i denne perioden.²³ Han nevner at Aall, som var en «kyndig mann» på det økonomiske området, hadde teoretiske kunnskaper og innsikt i praktisk økonomiske spørsmål. Imidlertid kommer Aall, ifølge Amundsen, ikke med «noen teoretisk økonomiske bidrag av betydning i tiden fram til 1840 årene».²⁴ Dette er åpenbart feil når vi vurderer hans bidrag ut fra det som var akseptert teori da han skrev sine avhandlinger. Når Amundsen beskriver de teoretiske synspunktene til både Schweigaard, Aschehoug og Lehmann så erkjenner han dette var synspunkter som Aall hadde hevdet i sine avhandlinger i *Nutid og Fortid*.²⁵ I disse avhandlingene kom Aall med betydelige statsøkonomiske bidrag i denne perioden. På denne tiden var han også så å si den eneste i Norge som skrev om økonomisk-politiske spørsmål.

Blant Aalls litterære produksjon finner vi flere artikler og avhandlinger som kan rubriseres under statsøkonomi:

- Aall, Jacob (1809): *Fædrelandske Ideer*. Christianssand.
- Aall, Jacob (1811): *Om Norges Kornhandel*. Oekonomiske Technologiske Samlinger Bind. 1.
- Utgitt av Det Kongelige Selskab for Norges Vel. Christiania.
- Aall, Jacob (1813a): *Om Culturen i Norge med Hensyn til det Norske Universitet* Historisk-Philosophiske Samlinger. Del III, B.1: 177–236. Christiania

²² Norsk Biografisk Leksikon 1923 s 18.

²³ Halfdan Lehmann *Velstandslære for Menigmann og til Skolebruk i to bind* 1872og 1874. Th. Hellesen *Kort oversikt over statsøkonomien fra 1887*.

²⁴ Amundsen (1963) s. 15.

²⁵ Ibid s. 56–57, 85–86.

- Aall, Jacob (1813b): *Om Kornmangel i Norge, med hensyn på Misvæksten 1812*, Christianssand.
- Aall, Jacob (1815): *Lovforslag angaaende Saugbrugsprivilegier i Fremtiden. Christiania*.
- Aall, Jacob (1831a): *Statsøkonomiske Betragtninger over Agerdyrkningens Forhold til andre Næringsveie, m.m.* Almindeligt Norsk Maanedsskrift, pp.429–482, Christiania.
- Aall, Jacob (1831b): *Korntold*, Morgenbladet No 88, Christiania.
- Aall, Jacob (1831c): *Den Norske Kornhandel*, Morgenbladet No.216, Christiania.
- Aall, Jacob (1832–36): *Nutid og Fortid, et hefteskrift*. Bind.1–3.
  - Bind 1.1. *Om Bank- og Pengevæsenet og sammes Indflydelse paa de viktigste Næringsveie i Norge*.
  - Bind 1.2. *Om Bjergværksvæsenet, fornemmeligen med hensyn til Norges Jernværker*
  - Bind 2.1. *Om Kongsgård Sølvværk Om den norske Banks Discontering*
  - Bind 2.2–3. *Om Kommunevæsenet med spesielt Hensyn paa Fattigvæsenet. Oversættelse af Fattigbalken efter den islandske Graagaas. Kommentarer til den islandske Fattigbalk p. 1–259.*
  - Bind 3. *Betragtninger over Næringsveienes indbyrdes Forhold i Fædrelandet og over Landets indvortes Anliggender, især med hensyn til dets Forfatning Om Pengevæsenet med hensyn paa Coursforbedring og Parivexling*
- Aall, Jacob (1842): *Om Privat Bank*. Morgenbladet No. 82, Cristiania.

Som nevnt startet Jacob Aall sin forfattervirksomhet med artikkelen *Om Jernmalmleier og Jerntilvirkning i Norge* fra 1806. I 1809 skrev han artikkelen *Fædrelandske Ideer*. Her legger han grunnlaget for både sitt senere statsøkonomiske forfatterskap og sin politiske virksomhet. I denne artikken krevde han som allerede nevnt bedre allmenn utdanning, en norsk nasjonalbank og et norsk universitet.

Aalls hovedbidrag til den statsøkonomiske litteratur finnes i *Nutid og Fortid*. Første binds første hefte som ble utgitt i 1832 innholder avhandlingen *Om Bank- og Pengevæsenet og sammes Indflydelse paa de viktigste Næringsveie i Norge*. Denne avhandlingen gir over 246 sider en grundig innføring i datidens bank- og kredittpolitisk teori. Med utgangspunkt i aktuelle spørsmål tar Aall for seg problemerne i ulike næringer og sektorer og fremstod særlig som ekspert på bank- og pengespørsmål, et av de temaer som var spesielt aktuelle i den økonomiske politikk etter 1814.

Professor Hertzberg beskrev ham som «den eldre generasjons utvilsomt kyndigste bankmand».²⁶ Aall markerte seg som en høyt skolert og politisk innflytelsesrik motorkandidat til tenkning. Han hevdet at bekymringen for at et land skulle miste sine penger, dvs. pengemetallet var ubegrunnet, og at produksjonen var avhengig av ganske andre betingelser enn pengemengdens størrelse. Blant annet drøftet han hvordan Norges Bank som en av de viktigste institusjonene i samfunnet bør være innrettet. Videre diskuterer han fordeler og ulemper med en privat seddelbank, en helt statlig eid seddelbank og en blandet privat og statlig bank slik det ble i Norge.

Jacob Aall drøftet og er kritisk til den pengepolitikk Norges Bank førte. Problemet var at Norge i første halvdel av det 19. århundre ikke hadde et ordnet bank- og kredittdømme, noe som er en nødvendig forutsetning for økonomisk vekst og utvikling i et samfunn. Amundsen skriver «at kredittomsetningen i stor utstrekning var i hendene på innenlandske kapitalister og bankiere og utenlandske handelshus og bankiere».²⁷ Disse oppførte seg som monopolister overfor lånesøkere fra næringslivet. Noe som resulterte i skyhøye lånesatser.

Han var også kritisk til at sølvinnløsningsplikten ble suspendert allerede i 1818, dvs. før bankens virksomhet var kommet skikkelig i gang. Den offisielle begrunnelsen var at fondet ennå ikke hadde nådd den planlagte størrelse, men mye taler for at den egentlige grunnen var frykt for at sølvet ville forsvinne til utlandet, en frykt som etter Aalls oppfatning manglet reelt grunnlag. Aall var også av den oppfatning at spesiedaleren skulle føres tilbake til pari kurs.

Avhandlingen ble anmeldt i flere aviser og tidsskrifter. De fleste anmeldelsene er svært positive. Selv de anmeldelser som har kritiske innvendinger er svært rosende i sine omtaler. I første binds tredje hefte tar Aall opp til drøftelse anmeldelsene i *Morgenbladet*, *Tidsskriftet Vidar* og i *Vestlandske Tidende* i Arendal. Anmeldelsen i *Vidar*, skrevet av Anton Martin Schweigaard (1808–1870), er både rosende og kritisk. Han valgte å koncentrere seg om ett punkt hvor han var uenig, nemlig forslaget om å innføre sølvveksling av spesidaleren til pari kurs. I Stortinget var det imidlertid Aalls syn som vant fram i 1842. Amundsen hevder at årsaken var at Schweigaard på dette tidspunktet ikke var anerkjent som en økonomisk autoritet og at

²⁶ Hertzberg (1883) s. 89.

²⁷ Amundsen (1963) s. 48.

det ville bli sett på som en nasjonal svakhet og skrive ned pengeenheten.²⁸

Første bind annet hefte innholder en avhandling på 190 sider *Om Bjergværksvæsenet, fornemmeligen med hensyn til Norges Jernværker*. Avhandlingen viser igjen Aalls store kunnskaper og innholder referanser på fransk, tysk og latin. Også denne avhandlingen fikk gode anmeldelser, men skapte også debatt.

Andre binds første hefte som utkom i 1834 inneholder to avhandlinger. Den første avhandlingen *Om Kongsberg Sølvværk* er på 116 sider. Den er en analyse av situasjonen ved verket og de framtidige mulighetene. Aall anbefaler at driften av verket bør fortsette.

Den andre avhandlingen *Om den norske Banks Discontering* er på 85 sider og innholder en kritisk gjennomgang av Norges Bank uhyre forsiktige utlånspolitikk. Aall er av den oppfatning at banken ikke medvirker til en positiv utvikling av norsk næringsliv. Han påpeker også at bankens beliggenhet i Trondheim er svært uheldig og argumenterer for at banken bør flyttes til Christiania.

Andre binds andre og tredje hefte innholder en avhandling om hvordan organiseringen av det kommunale sosialvesenet bør kun forbedres: *Om Kommunevæsenet med specielt Hensyn paa Fattigvæsenet*. I tillegg innholder det en oversettelse fra islandsk som beskriver organiseringen av det islandske sosialvesen *Oversættelse af Fattigbalken efter den islandske Graagaas*. Dernest en kommentar hvor han drøfter hvordan Norge kan dra nytte av de islandske erfaringene, *Kommentarer til den islandske Fattigbalk*.

Tredje og siste bind utgitt i 1836 innholder to store avhandlinger. Den første avhandlingen kalt *Betrakninger over Næringsveienes indbyrdes Forhold i Fædrelandet og over Landets indvortes Anliggender, især med hensyn til dets Forfatning* er på hele 402 sider. Denne avhandlingen er på totalt tolv kapitler. De ni første inneholder en bred næringsøkonomisk oversikt. Vi finner oversikt over primærnæringer som jordbruk, skogbruk og fiske, deretter bergverk, industri ('fabrikvæsenet'), trelasthandel og skipsfart. Avhandlingen avsluttes med tre kapitler om betydningen av opplysning og utdannelse og betydningen av etableringen av lærerutdanningen.

Den andre avhandlingen kalt *Om Pengevæsenet med hensyn paa Coursforbedring og Parivexling* er på 158 sider. Her foretar først Aall en sammenligning av pengevesenet og pengepolitikken mellom Danmark og Norge. Deretter drøfter han Stortingets svake pengepolitikk og de konsekvenser denne politikken har for utviklingen av de ulike næringsveiene, for handelen innenlands og for utenrikshandelen. Videre drøfter han spørsmålet om pari kurs eller ikke. Helt til slutt nevner han avhandlingen til Anton Martin Schweigaard i tidsskriftet *Den Constitutionelle*. Denne utkom etter at Aalls avhandling var utarbeidet og sendt til trykking. Her kan det være verd å nevne at Schweigaards avhandling tar utgangspunkt i Aalls første avhandling om pengevesenet og pengepolitikken i 1. bind av *Nutid og Fortid*.

Jacob Aalls avhandlinger bærer alle preg av at det først og fremst er statsøkonomen som skriver, politikeren er skjovet i bakgrunnen. Drøftingene hans bærer preg av en analyse hvor argumentene for og imot en sak blir trukket fram og vektlegges før konklusjonene trekkes. Aall har stor, kanskje for stor, respekt for de som har et annet syn. Han var den forsiktige analytikeren som forsøkte å belyse alle sider i en sak.

Berg og Hanisch (1984) skriver også at Aall gjennom sin politiske og litterære virksomhet førte videre den tendens mot liberalistisk tenkning som oppsto i Danmark–Norge mot slutten av 1700 tallet og hvor ikke minst næringslivets folk gikk i spissen. Aalls skrifter ble mye lest og han fikk betydelig innflytelse, særlig over pengepolitikken. I så måte kom han som økonomisk ekspert til å spille en langt større rolle både for spredningen av økonomisk innsikt og for utformingen av den økonomiske politikk enn universitetets fagøkonom Gregers Fougners Lundh (1786–1836).²⁹

6. Hvilke økonomer ble Aall påvirket av?

Den norske historikeren Worm-Müller nevner at Jacob Aall var sterkt påvirket av den britiske økonomen Adam Smith. Det er ikke urimelig å anta at Aall som så mange andre norske forretningsfolk hadde lest og var påvirket av Smith's *Wealth of Nations* (1776). Imidlertid er det svært mange andre økonomer som kan ha hatt stor innflytelse på Aall. Deres publikasjoner finnes i Aalls private bibliotek på Næs Jernverk. Her bygget han opp et stort bibliotek med over 4000 titler på dansk, engelsk, fransk, tysk, latin og gresk som omfattet både fag og skjønnlitteratur.³⁰ Biblioteket viser hans store og brede interesse. Aall åpnet også sitt bibliotek for lesekyndige fra alle lag av befolkningen. Det

²⁸ Ibid s. 59.

²⁹ Bergh og Hanisch (1984) s. 19–20.

³⁰ Catalog over Jacob Aalls bibliotek, Christiania 1845.

er derfor ikke tvil om at det hadde betydning for det kulturelle og intellektuelle liv i et stort område.

Under overskriften Statsøkonomi finner³¹ vi over 480 titler. Her treffer vi en imponerende samling av bøkene skrevet av merkantilister, kameralister, fysiokrater og politiske økonomer på 1700 tallet og begynnelsen av 1800 tallet.

Det omfatter de mest kjente verkene innen næringsøkonomi, herunder jordbruk, skogbruk, bergverk, jernverksindustri og handel. Og ikke minst finner vi et stort antall teoretiske framstillinger av datidens økonomiske teori, inkludert bank og finansvesen og penge og kredittpolitikk. På dansk møter vi publikasjoner av en rekke økonomer og økonomiske skribenter hvorav de mest kjente er Christian Georg Nathan David (1793–1894), Christian U. D. von Eggers (1758–1803), Otto D. Lütken (1713–88), Andreas Schytte (1716–77), og Hans Strøm (1726–97). Av de mest kjente engelske finner vi de viktigste bøkene i økonomisk teori til John R. Culloch (1789–1864), Thomas Mortimer (1730–1810), Henry Parnell (1746–1842), Adam Smith (1723–90), James D. Stuart (1712–80), Henry Thornton (1760–1815), John Horne Tooke (1736–1812). Av de franske treffer vi hovedverkene til Jean-Baptiste Say (1767–1831) og den første boken til Jean Charles de Sismondi (1773–1842). På tysk finner vi bøker av Ludwig Heinrich von Jacob ((1759–1827), Friedrich List (1789–1846), Wilhelm Meinhold (1797–1851), K. H. Rau (1792–1827) og Theodor A. H. Schmalz (1760–1831).

Aall brukte disse økonomenes bøker i sine egne studier av økonomiske spørsmål, studier han fortsatte hele livet. Det er vanskelig å si hvilken av alle disse økonomene som hadde størst innflytelse på Jacob Aall. Slik det var vanlig på denne tiden har han kun noen få henvisninger til andre forfattere i sine avhandlinger om økonomiske spørsmål. Det er imidlertid i hvert fall ett unntak fra dette. I sin avhandling om pengepolitikken og hvordan den influerer på næringslivet fra første bind av *Nutid og Fortid* fra 1832 har han 50 sluttnoter. I disse notene refererer han til den franske økonomen Jean Baptiste Say. I Says tilfelle gjelder henvisningen hans *Cours complet d'Economie politique pratique* (Et fullstendig kurs i praktisk økonomisk politikk) fra 1828. Både denne boken og *Traité d'Économie politique* fra 1804 finnes i biblioteket. Andre utgaven kom i 1814 og ble også oversatt til dansk. Says vektlegging av entreprenørens betydning for økonomien og ikke minst den økonomiske vekst må ha virket fascinerende på Aall. Han viser

også til den britiske skribent og politiker Sir Henry Brooke Parnell (1776–1842), som utga flere arbeider om bank og pengepolitikk, og den engelske økonomen Thomas Tooke (1774–1858) som ifølge Schumpeter var «one of the leading scientific economists of the age».³²

I tidsskriftene *Vidar* og *Den Constitutionelle* anmeldte Anton Martin Schweigaard Aalls avhandlinger i *Nutid* og *Fortid*. Likeledes kommenterte disse anmeldelsene. Det er derfor ikke tvil om at de gjensidig påvirket hverandres pengepolitiske studier.

7. Hvem ble påvirket av Aalls økonomiske arbeider?

Ingen av dem som i Norge i første halvdel av det nitende århundre var opptatt av landets økonomiske utvikling kunne være upåvirket av Jacob Aalls virke som jernverkseier, stortingsrepresentant og hans avhandlinger og avisartikler. Han satt inne med praktisk erfaring som entreprenør og bedriftsleder og det var få eller ingen som hadde hans kunnskaper om landets økonomiske stilling. Han hadde også, som ingen andre, en posisjon som gjorde at han ble lyttet til og det er heller ikke tvil om at hans avhandlinger og debattinnlegg ble lest.

Med ett unntak, har vi ikke funnet noen før 1850 som refererer til hva han har skrevet. Aalls samtidige Gregers Fougnér Lundh (1786–1836), ble den første lektor i teknologi ved universitet i 1814. Han ble utnevnt til professor i landbruk, statsøkonomi og teknologi 1822. Han ønsket å bevege statsøkonomien vekk fra et merkantilistisk syn over mot økonomisk liberalisme. Statsøkonomi burde etter hans oppfatning bli et betydningsfullt studium og han forsøkte ved flere anledninger å gjøre faget obligatorisk for de juridiske studentene. Det er ingen tvil om at Lundh må ha kjent til Jacob Aall og hans virke. Han har sikkert også lest Aalls avhandlinger. Imidlertid har han ingen referanser til Aall i sine universitets-forelesninger.

Unntaket er Anton Martin Schweigaard. Han tok juridisk embeteksamen i 1831 og var en av dem som etablerte Studenterforbundet i 1832. Han ble en av redaktørene for forbundets ukemagasinet *Vidar* og *Den Constitutionelle* som overtok da *Vidar* gikk inn. I disse tidsskriftene etablerte han seg raskt som en dyktig skribent. Han leste med stor interesse Aalls avhandlinger og anmeldte disse. I disse anmeldelsene viser han stor respekt for Aall, men kommer med mange kritiske innvendinger. Spesielt var han motstander av å bringe vekslingen av sedler i sølv tilbake

³¹ Catalog over Jacob Aalls bibliotek, Christiania 1845.

³² Schumpeter (1954) s. 398.

til pari. Schweigaards anmeldelser ble til avhandlinger som, vakte betydelig oppsikt og fikk betydning for den økonomiske politikken. Spesielt skal nevnes avhandlingene *Om Norges Bank- og Pengevæsen og Indførdselstolden og dens Historie* som utkom i *Den Constitutionelle* i 1936. Disse avhandlingene var også medvirkende til at han i 1836 ble utnevnt til lektor i rettslære og i 1840 til utnevnt til professor rettslære, statsøkonomi og statistikk. Aall og Schweigaard har derfor gjensidig påvirket hverandre. I 1842 ble Schweigaard valgt som medlem av Stortinget hvor han representerte Christiania. Han satt på Stortinget i 22 år til 1864 og ble et av de mest innflytelsesrike medlemmene. På Stortinget fortsatte han Jacob Aalls arbeid. Han kjempet som Aall mot privilegiene som var gitt til enkelte næringer og for frihandel både for den innenrikske handel og for utenrikshandelen.

Amundsen (1963) hevder at Schweigaard var sterkt influert av Adam Smith. En nærmere undersøkelse viser at han i mange spørsmål var nærmere de kontinentale økonomene. Som hos Jacob Aall var det først og fremst Jean Baptiste Say som sto ham nær.³³

Da Schweigaard døde i 1870 ble professor i rettslære Torkel H. Aschehoug spurt om å ta over hans professordøgn og undervisningsforpliktelser i statsøkonomi. Fra han 1870 og inntil sin død i 1909 var Aschehoug den dominerende skikkelsen i norsk samfunnsøkonomi både i den akademiske verden og utenfor denne. I sitt store 4 binds verk *Socialøkonomik*, som ble det alle refererte til, har han 14 referanser til Schweigaard og kun en referanse til Aall. Dette er også symptomatisk for de som fulgte etter Aschehoug. Det ser ut til at universitetsøkonomene siterte mest sine egne og hadde liten forståelse for at økonomer utenom universitetene også har kommet med vesentlige bidrag til utviklingen av faget.

LITTERATUR:

Aschehoug, Torkel H. (1910–14): *Socialøkonomik*, H. Aschehoug & Co. Kristiania

Amundsen, Kåre (1963): *Norsk Sosialøkonomisk Historie 1814–1890*. Universitetsforlaget, Oslo.

Amundsen, Kåre (1963): *Teoretisk – Økonomisk Historie*. Universitetsforlaget, Oslo.

Bergsgård, Arne (1943): *Året 1814. I Grunnlova og II Unionen*. Forlagt av H. Achehoug & Co. Oslo

Bergh, Trond og Tore J. Hanisch (1984): *Vitenskap og Politikk. Linjer i norsk sosialøkonomi*. Aschehoug, Oslo.

Catalog over Jacob Aalls Bibliotek Trykket i P. Mallings Officin. Christiania 1845.

Constitutionelle, Den. Redaktører C. Fougstad, U.A. Motzfeldt, A. M. Schweigaard, et al. Christiania.

Eriksen, Alf (1949): *Omkring Norges Bank*. Statsøkonomisk Tidsskrift. 55 Årgang. Forlagt av H. Aschehoug & Co. Oslo 1964

Halvorsen, J.B. (1885–1908): *Norsk Forfatter-Lexicon 1814–1880*. 6 volumes. Kristiania.

Hertzbert, Ebbe (1883): *Professor Schweigaard i hans offentlige virksomhed*. Christiania.

Keilhau, Wilhelm (1929): *Det norske folks liv og historie gjennom tidene. Tidrommet 1814 til omkring 1840*. H. Aschehoug & Co. Oslo.

Keilhau, Wilhelm (1952), *Den norske pengehistorie*, H. Aschehoug & Co. Oslo.

Mardal, Magnus A. (2008): *Jacob Aall*. Store Norske leksikon. Oslo

Nielsen, Yngvar (1887): *Aall, Jacob, 1773–1844, Norsk Godsejer, Politiker, Historiker og Statsøkonom*. Dansk Biografisk Lexikon, Bind 1, København.

Nissen, Bernt A. (1964): *Vårt folks historie VI*. Forlagt av H. Aschehoug & Co. Oslo 1964.

Norsk Biografisk Leksikon (1923). H. Aschehoug & Co. Kristiania.

Rygg, N (1918): *Norges Banks historie*, Bind I. Kristiania.

Say, Jean-Baptiste (1818): *Lære om almen Velstand i Forbindelse med Statshusholdning*. Oversatt og tilpasset fra andre utgaven 1814 og tredje utgaven 1817 av *Traité d'Économie politique, ou Simple exposition de la manière dont se forment, se distribuent et se consomment, les richesses*.

³³ Eriksen og Sæther (2009) *Norsk Økonomisk Tidsskrift* 1 2010, s. 8.

ses, entièrement refondue et augmentée av Fredrik Cortsen [Stoud] (1759–1823). København.

Say, Jean-Baptiste (1832): *A Treatise of Political Economy or the Production, Distributionand Consumption of Wealth*. Translated from the fourth edition of the French by C. R. Prinsep, M.A with notes by the translator. Fifth American Edition. Containing a translation of the introduction, and additional notes by Clement C. Biddle, member of the American Philosophical Society. Philadelphia: Grigg & Elliot. The online Libraryof Liberty, Liberty Fund, Inc. 2005.

Say, Jean-Baptiste (1825): *Almeenvelstands og Statshuusholdnings Katechismus eller Kort og fattelig Veileding til Kundskab om hvorledes Formue erhverves, fordeles og forbruges i Samfundet*. Oversatt av G. H. Olsen. Utgitt og trykket av Hartvig Fridrik Popp, København.

Schweigaard, Anton Martin (1832): *Anmeldelse av Jacob Aalls bok «Nutid og fortid»*, Vidar, Christiania.

Schweigaard, Anton Martin (1836): *Om Norges Bank- og Pengevæsen Den Constitutionelle*, Bind 1, no. 31. Christiania.

Schweigaard, Anton Martin (1836): *Indførdselstolden og dens Historie Den Constitutionelle*, Bind 1, p. 97–101. Christiania.

Schweigaard, Anton Martin (1858–59): *Forelæsninger i Statistikk*. Nedskrevet av A. Kiær. Statistisk Sentralbyrå, Oslo

Schweigaard, Anton Martin (1847): *Forelæsninger over den politiske Økonomi*. I Jæger, Oskar og Frederik Stang [Red.] (1904).

Skilling-Magazin til almeennyttige Kundskabers Udbredelse, Christiania 1845.

Smith, Adam (1776): *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Oversatt til dansk av F. Dræbne som *Undersøgelse om National Velstands Natur og Aarsager*. København 1779.

Sørensen, Øystein (1988): *Anton Martin Schewigaards politiske tenkning*, Universitetsforlaget. Oslo.

Vidar, et Ugeskrift (1832–34): Redaktører. A. M Schweigaard, J. S. Welhaven, P. A. Munch, Fr. Stang, et al. Christiania.

Worm-Müller, Jacob S. (1918): *Norge gjennem nødsaarene*. Den norske regjeringskommission 1807–1810. Steenske forlag, Kristiania

Worm-Müller, Jacob S. (1918): *Norge gjennom nødsaarene*. I Steinar Supphellen [Red.] Studier i norsk historie omkring 1814. Universitetsforlaget, Oslo 1983.

Aall, Jacob (1806): *Om Jernmalmleier og Jerntilvirkning i Norge. Det Skandinaviske Literatur-Selskabs Skrifter*. hf. 1, s. 1–76 (også som særtrykk), København.

Aall, Jacob (1809): *Fædrelandske Ideer*. Christiansand.

Aall, Jacob (1811): *Om Norges kornhandel*. Oekonomiske Technologiske Samlinger Bind. 1. Utgitt av Det Kongelige Selskab for Norges Vel. Christiania.

Aall, Jacob (1813): *Om Kornmangelen i Norge, med Hensyn paa Misvæxten 1812*, Christiansand.

Aall, Jacob (1813a): *Om culturen i Norge med Hensyn til det Norske Universitet*. Historisk-Philosophiske Samlinger. Del III, B.1: 177–236. Christiania

Aall, Jacob (1813b): *Om Kornmangel i Norge, med hensyn på Misvæksten 1812*, Christiansand.

Aall, Jacob (1815): *Lovforslag angaaende Saugbrugsprivilegier i Fremtiden*.

Aall, Jacob (1831a): *Statsøkonomiske Betragtninger over Agerdyrkningens Forhold til andre Næringsveie, m.m. Almindeligt Norsk Maanedsskrift*, pp.429–482, Christiania.

Aall, Jacob (1831b): *Korntold*, Morgenbladet No 88, Christiania.

Aall, Jacob (1831c): *Den Norske Kornhandel*, Morgenbladet No.216, Christiania.

Aall, Jacob (1832–36): *Nutid og Fortid, et hefteskift*. Bind 1–3.

- Bind. 1.1. *Om Bank- og Pengevæsenet og sammes Indflydelse paa de vigtigste Næringsveie i Norge*.

- Bind. 1.2. Om Bjergværksvæsenet, fornemmeligen med hensyn til Norges Jernværker. Bind. 2.1. Om Kongsberg Sølvværk, Om den norske Banks Discontering
- Bind. 2.2–3. – Om Kommunevæsenet med specielt Hensyn paa Fattigvæsenet, Oversættelse af Fattigbalken efter den islandske Graagaas, Kommentarer til den islandske Fattigbalk.
- Bind. 3. Betragtninger over Næringsveienes indbyrdes Forhold i Fædrelandet og over Landets indvortes Anliggender, især med hensyn til dets Forfatning, Om Pengevæsenet med hensyn paa Coursforbedring og Parivexling.

Aall, Jacob (1842): *Om Privat Bank*. Morgenbladet No. 82, Christiania.

Aall, Jacob (1845): *Erindringer som Bidrag til Norges Historie* 3 bind 1844–45, 2. utgave 1859. Christiania.

SAMFUNNSØKONOMENE

Valutaseminaret 2012:

Holmenkollen Park Hotell (Oslo) torsdag 2. og fredag 3. februar

Hva feiler egentlig verdensøkonomien? Muligheter og begrensninger i økonomisk-politiske løsninger. Konsekvenser av mulige utfall i eurosonen. Inflasjonsstyringens egnethet og fremtid.

Blant innlederne er Finansministeren, den nye Finanstilsynsdirektøren, Direktør for Norges Bank pengepolitikk, Professor Paul De Grauwe (K.U.Leuven, Belgia) og kjente norske og nordiske akademikere og markedsanalytikere.

Sett av dagene!

Følg med på www.samfunnsokonomene.no for mer informasjon

Veiledning for bidragsytere

1. Samfunnsøkonomen trykker artikler om aktuelle økonomifaglige emner, både av teoretisk og empirisk art. Temaet bør være av interesse for en bred leserkrets. Bidrag må ha en fremstillingsform som gjør innholdet tilgjengelig for økonomer uten spesialkompetanse på feltet.
2. Manuskripter deles inn i kategoriene artikler, aktuelle kommentarer, debattinnlegg og bokanmeldelser. Bidrag i førstnevnte kategori sendes til en ekstern fagkonsulent, i tillegg til vanlig redaksjonell behandling.
3. Manuskriptet sendes i elektronisk format i Word til Samfunnsøkonomenes Forening ved tidsskrift@samfunnsøkonomene.no. Bidragene skal leveres med dobbel linjeavstand og 12 pkt skrift. Artikler bør ikke oversige 20 A4-sider, aktuelle kommentarer 12 sider, debattinnlegg og bokanmeldelser 6 sider.
4. Artikler og aktuelle kommentarer skal ha en ingress på maksimalt 100 ord. Ingressen skal oppsummere artikkelen problemstilling og hovedkonklusjon.
5. Alle bidrag skal være ferdig korrekturlest.
6. Forfattere av artikler og aktuelle kommentarer må sende inn et elektronisk fotografi (portrett) med minimum oppløsning 300 dpi.
7. Matematiske formler bør brukes i minst mulig grad. Unngå store, detaljerte tabeller. Alle figurer og tabeller skal det henvises til i teksten med figur- og tabellnummer (ikke benytt formen «ovenfor» eller «under» o.l.).
8. Referansene skal følge Harvard Style of Referencing. Referansene i teksten skal være som følger ved henholdsvis en, to og flere forfattere: «...Meland (2010), Bårdzen og Nymoen (2011), Finstad m.fl. (2002)...». Referanser i parentes skrives som følger: «...(Meland, 2010; Finstad m.fl., 2002)...»
9. Referanselisten skal ha overskriften REFERANSER og ha følgende format:
Meland, H. O. (2010). Animal spirit: Fargerik tomhet? *Samfunnsøkonomen* 64(2), 4-10.
Bårdzen, G. og R. Nymoen (2011). *Innføring i økonometri*. Fagbokforlaget, Bergen.
Finstad, A., G. Haakonsen og K. Rypdal (2002). Utslipp til luft av dioksiner i Norge – Dokumentasjon av metode og resultater. Rapporter 2002/7, Statistisk sentralbyrå.
10. Omfanget av fotnoter bør minimeres. Det skal benyttes fotnoter og ikke sluttnoter.

Samfunnsøkonomene takker alle som har sendt inn sin e-post adresse!

Er du usikker på om vi har din e-postadresse?

Kontakt oss på: post@samfunnsøkonomene.no

SAMFUNNSØKONOMENE

Samfunnsøkonomene er en interesse- og arbeidstakerorganisasjon for medlemmer med høyere eksamen i samfunnsøkonomi fra universitet eller høyskole. Samfunnsøkonomene har i overkant av 2000 medlemmer og er tilsluttet Akademikerne - Norges største arbeidstakerorganisasjon for langtidsutdannede.

Generalsekretær

Vår generalsekretær søker nye utfordringer, og vi søker hans etterfølger. Generalsekretæren leder foreningens sekretariat og rapporterer direkte til foreningsstyret. Sekretariatet består foruten generalsekretæren av 3 medarbeidere og holder til i sentrale og møderne lokaler i Stortingsgata i Oslo. Vi søker en initiativrik, ansvarsfull og utviklingsorientert generalsekretær med ledererfaring, gode samarbeidsevner og samfunnsengasjement.

Søkere må ha relevant høyere utdanning og erfaring fra organisasjons- og tariffarbeid er en forutsetning. Vedkommende må ha innsikt i fagforeningstilbud og ha evne til å vurdere, utvikle og realisere utviklingspotensialet i foreningen. Forståelse for omfanget og kvaliteten på våre fagtilbud vil være viktig, og vedkommende må kunne ta det praktiske ansvaret for gjennomføring, og bistå styret i utviklingen av disse tilbudene.

HOVEDOPPGAVER

- Daglig ledelse og personalansvar for Samfunnsøkonomenes sekretariat
- Budsjettansvar og rapportering til styret om foreningens økonomiske situasjon og utvikling
- Forberede saker for styret og iverksette styrets vedtak
- Utvikle Samfunnsøkonomene og ivareta medlemmenes interesser i samsvar med foreningens formål

KVALIFIKASJONSKRAV

- Solid kunnskap om arbeidslivet og forhandlingskompetanse
- Løsningsorientert med evne til å arbeide både strategisk og operativt
- God skriftlig og muntlig fremstillingsevne

Vi kan tilby spennende arbeidsoppgaver i en forening i utvikling. Stillingen er på åremål for en periode på seks år med mulighet for forlengelse. Lønn og betingelser etter avtale.

For ytterligere opplysninger, kontakt styreleder Frode Lindseth på Tlf.: 938 65 018

Søknad og CV sendes til f-linds@online.no

Søknadsfrist: 24. oktober

www.samfunnsokonomene.no

B

NORGE P.P. PORTO BETALT

